

Kareda Vallavalitsus

Kareda valla terviseprofiil ja tegevuskava 2010-2012

Vastu võetud Kareda Vallavolikogu ... 2010 määrusega nr , jõustunud ..2010

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Peetri 2010

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Terviseprofili eesmärk ja väärtused	4
2 Hetkeolukord	6
2.1 Üldandmed	6
2.2 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	13
2.2.1 Tööturu situatsioon	13
2.2.2 Toimetulek	16
2.2.3 Kaasatus kogukonna tegevustesse	18
2.3 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng	20
2.4 Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond	22
2.4.1 Huvitegevus ja sport	22
2.4.2 Transport ja teedevõrk	23
2.4.3 Keskkonna mõjurid	23
2.4.4 Kuriteod ja õnnetused	24
2.5 Tervislik eluviis	25
2.6 Terviseteenused	26
3 Terviseprofili eesmärkide saavutamise vahendid	27
3.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	27
3.2 Laste tervislik ja turvaline areng	28
3.3 Tervist toetav keskkond	29
3.4 Tervislikud eluviisid	30
3.5 Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus	31
4 Kokkuvõte	32
5 Tegevuskava aastateks 2010-2012	34
6 Mõisted ja lühendid	37
7 Kasutatud kirjandus ja muud allikad	40
Lisad	41
Lisa 1 Kareda valla asend Järva maakonnas	41
Lisa 2 Kareda valla rahvastik külade kaupa seisuga 01.01.2010	42
Lisa 3 Kareda vallas registreeritud MTÜd, seltsingud	43
Lisa 4 Kokkuvõte küsitluslehtedest	44

Sissejuhatus

Inimeste tervis mõjutab märkimisväärselt nende võimet igapäevaelus toime tulla, nende sotsiaalset ja majanduslikku panust riigi ülesehitamisel ja riigi üldist edu. Tervis on seega oluline rahvuslik ressurss, mis väärib sihi- ja kavakindlat arendamist.

Omavalitsuse jätkusuutlikkus oleneb inimestest, kes siin elavad ja tegutsevad. Mida tervemad nad on, seda tervem on ka rahvas tervikuna. Aga ainult terve rahvas on suuteline haridust omandama või ümber õppima ja töötama.

Tervis on olulisim individuaalne ja rahvuslik ressurss. Tervis on igapäevase elu loomulik eeltingimus ja majanduslik ressurss. Igal valla inimesel peab olema võimalus elada tervisttoetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid, mis on nii terve isiksuse kujunemise kui ka valla eduka sotsiaalse ja majandusliku arengu eeltingimuseks.

Terviseprofiili üldeesmärgiks on valla elanike tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkuse kindlustamist. Nende temaatiliste valdkondade kaupa on esitatud ka valla terviseprofiili üldeesmärgi täitmiseks seatud prioriteedid, alaeesmärgid ning võimalikud lahendusteel.

Koostamise protsess ja koostamisel osalejad

Valla terviseprofiili väljatöötamiseks moodustas Kareda Vallavolikogu komisjoni, kuhu kuulusid valla sotsiaalnõunik Asta Veere, ehitusspetsialist Valdur Permanson, valla arendusjuht Taimo Jätsa, sekretär Terje Kuusmann ning MTÜde esindaja Külli Majori. Komisjoni liikmed kaasasid andmete kogumiseks ja arutelude kaudu inimesi erinevatelt elualadelt ning huvirühmadest.

Terviseprofiili koostamine algas koolitusega, kus osales kaks meeskonna liiget. Tehti koostööd partneritega, koguti ja analüüsiti andmeid. Terviseprofiili tutvustati Kareda Vallavolikogu 16. märtsi istungil. Profiil on kättesaadav Kareda valla koduleheküljel ning seda uuendatakse üks kord aastas.

Kuigi käesoleva terviseprofiili koostamisel nappis ajaressurssi vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemate küsitluste või uuringute läbiviimiseks, viidi veebruaris 2010 läbi küsitlus, millele vastas 14 vallaelanikku (Lisa 4). Nende poolt öeldut on samuti arvestatud.

Antud terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade vallarahva tervise hetkeolukorrast ja tervisemõjuritest, et kavandada tervisedenduse arendamiseks järgmisi samme. Kuna ka rahvastiku tervises toimuvad pidevalt muutused, on valla terviseprofiil dokument, mida tuleb pidevalt täiendada ja uuendada.

1 Terviseprofiili eesmärk ja väärtused

Terviseprofiil

Terviseprofiil on abivahend valla inimeste ja keskkonna terviseseisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite määratlemisel.

Terviseprofiili eesmärk

Valla terviseprofiili eesmärgiks on kaardistada vallarahva tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsid tuua välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja –vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Terviseprofiil on suunatud

- vallaelanikele terviseteadlikkuse tõstmiseks ja tervisemõjurite paremaks mõistmiseks
- erinevate valdkondade spetsialistidele, otsustegijatele ja poliitikutele tervisetemaatika paremaks mõistmiseks ning valdkondadevahelise koostöösuutlikkuse tõstmiseks parema tervise nimel. Terviseprofiil aitab selgemini näha seoseid erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste ning tervisemõjude vahel

Tulemus

Terviseprofiili koostamise **tulemusena** sooviksime, et suureneb Kareda valla elanike rahulolu eluga ning selle juhtimisega, mis omakorda soodustab elanikkonna püsijäämist. Kareda valla terviseprofiilil on **seos** Eesti Rahva Tervise Arengukavaga, Inimressursi arendamise rakenduskavaga 2007 – 2013, Rahvastiku tervise arengukavaga aastateks 2009 – 2020, Kareda valla arengukavaga aastani 2013, Järvamaa arengukavaga “Turvaline Järvamaa 2008 – 2013”, Järva maakonna terviseprofiiliga.

Terviseprofiili väärtused

- **Inimõigused**

Tervis on inimese põhiõigus ning kõigile ühiskonnaliikmetele tuleb tagada eeldused võimalikult hea terviseseisundi saavutamiseks.

- **Ühine vastutus tervise eest**

Inimese ja rahvastiku tervist mõjutavad suuremal või vähemal määral kõik poliitilised, majanduslikud või muud otsused. Vastutus rahvastiku tervise eest on ühine vastutus, mis hõlmab ühiskonna kõiki sektoreid, organisatsioone, rühmi ja üksikisikuid.

- **Võrdsed võimalused ja õiglus**

Võrdsed võimalused tervisele ja teistele väärtustele on demokraatliku ühiskonna ideaalideks. Võrdsete võimaluste loomine hariduse, eluaseme, töö ning tervise ja tervishoiuteenuste osas, on eelduseks inimeste tervise ja elukvaliteedi jätkuvale paranemisele.

- **Sotsiaalne kaasatus**

Isikute, sotsiaalsete rühmade ja kogukondade aktiivne osalemine enda, oma kodukandi ja ühiskonna elu ja keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel ja probleemide lahendamisel toob kaasa nende võimestumise ja võime suuremal määral lahendada oma terviseprobleeme.

- **Riiklike strateegiatega arvestamine**

Valla tervisprofiil järgib Rahvastiku Tervise Arengukava ning teiste valdkondlike alusdokumentide ideid.

2 Hetkeolukord

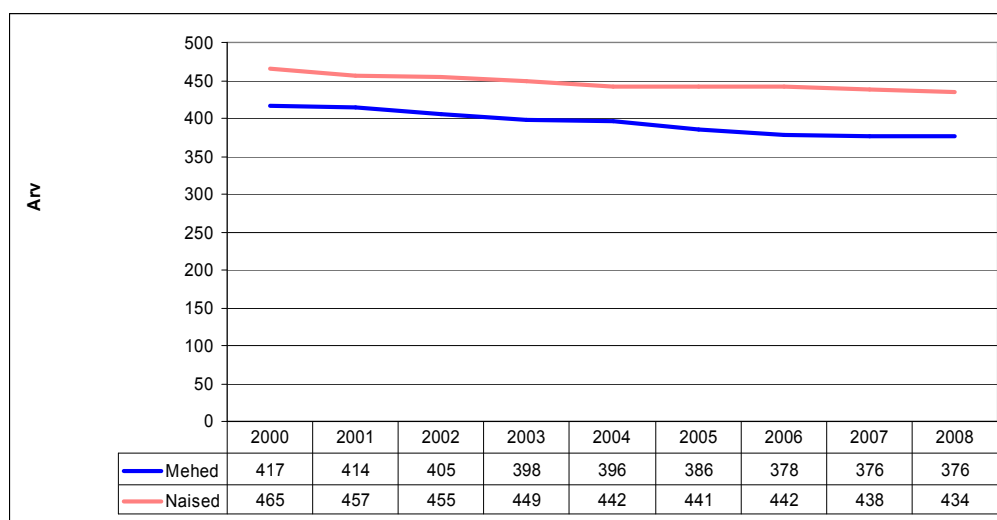
Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil.

2.1 Üldandmed

Kareda vald asub Järva maakonna keskosas. Vald piirneb Roosna-Alliku, Järva-Jaani, Koeru, Koigi ja Paide vallaga (vt Lisa 1). Valla pindala on 91 km², territooriumi poolest on tegemist Järvamaa väikseima vallaga. Halduskeskus Peetri asub valla keskosas. Valda läbib suurematest teedest Tallinn-Tartu ja Piibe maanteed ühendav Mäeküla-Koeru-Kapu maantee. Vald paikneb tervikuna Pandivere veekaitsealal.

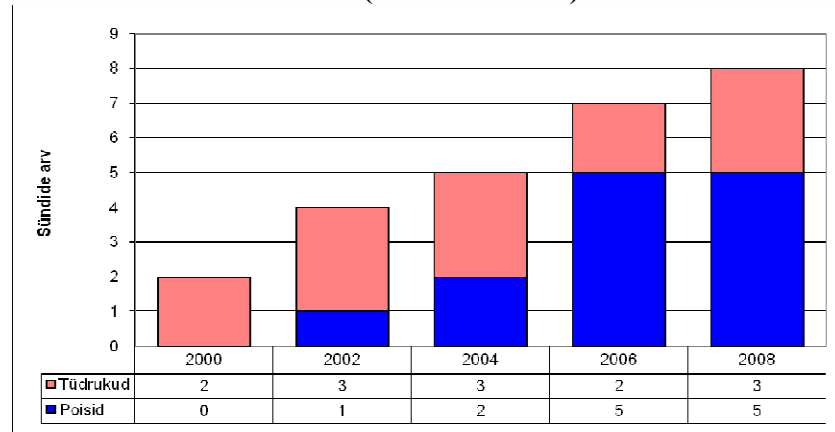
Vallas on 11 küla ja Peetri alevik, kus elab 235 elanikku. Suuremad külad on Müüsleri, Öötla ja Esna (vt Lisa 2).

Joonis 1. Kareda valla aastakeskmise rahvaarv

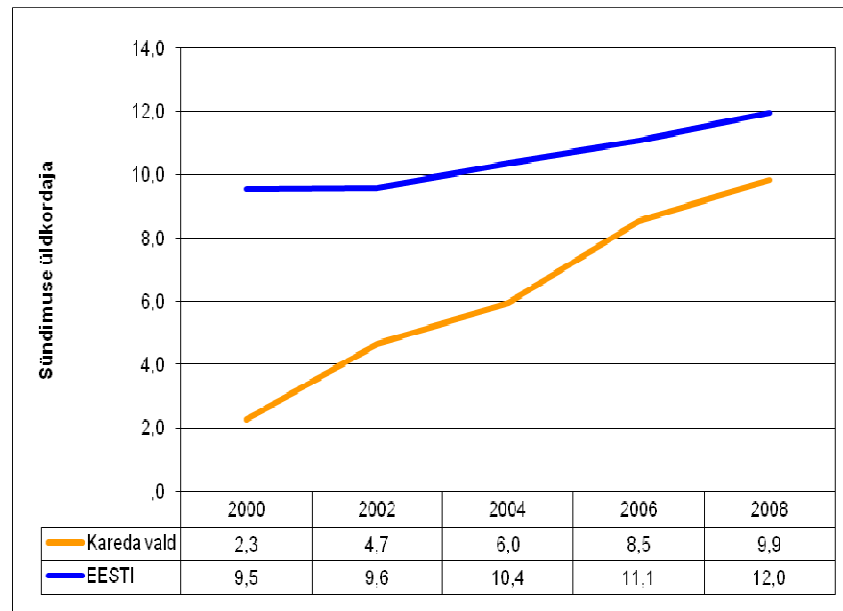
2008. aastal oli valla aastakeskmise rahvaarv Statistikaameti andmetel 810 inimest. (1.jaanuar 2010 seisuga vallavalitsuse andmetel 721 inimest). 2000. aastal oli see 882 inimest. Seega on rahvastik 8 aastaga vähenenud 72 inimese võrra ehk 9,2%, mis on keskmiselt 9 inimest aastas.

Joonis 2. Elussündide arv (Statistikaamet)

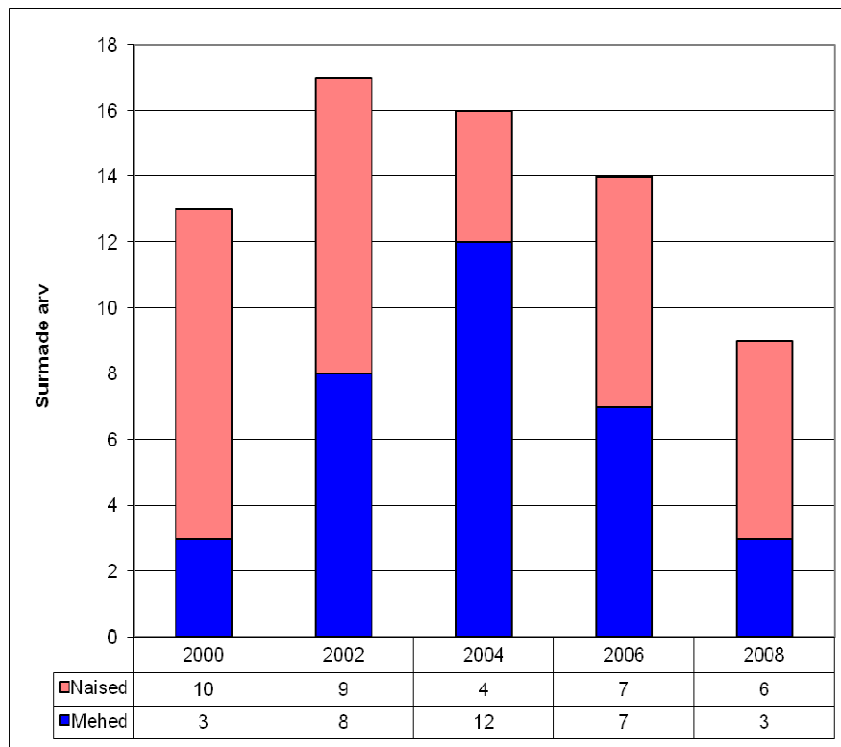
Rahvastiku vähenemine on suuresti negatiivse iibe ja väljarände tagajärg (vt joonis 6). Vallas sünnib märgatavalt vähem lapsi, kui eakamaid inimesi sureb.

Joonis 3. Sünnimuse üldkordaja võrdlus kogu Eestiga (Statistikaamet)

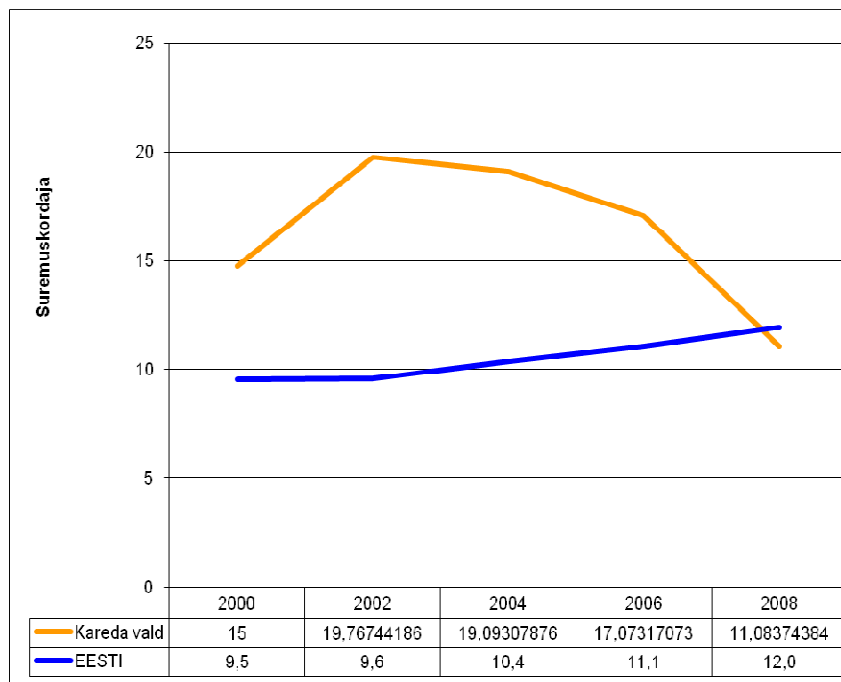
Jooniselt 3 näeme, et nagu kogu Eestis tervikuna, on Kareeda vallas sünnikõver hakanud kasvama. Rahvastikupüramiidilt (joonis 8) on näha, et vallas on palju noori vanuses 20-29 eluaastat, mis annab lootust ka tulevikuks. Kuid tihti on nii, et kui kool läbi ja perre on lapsed sündinud, muutub ka pere rahvastikuregistri järgne elukoht, sest lastele on vaja lasteaiakohti seal, kus pere tegelikult elab.

Joonis 4. Surmade arv (Statistikaamet)

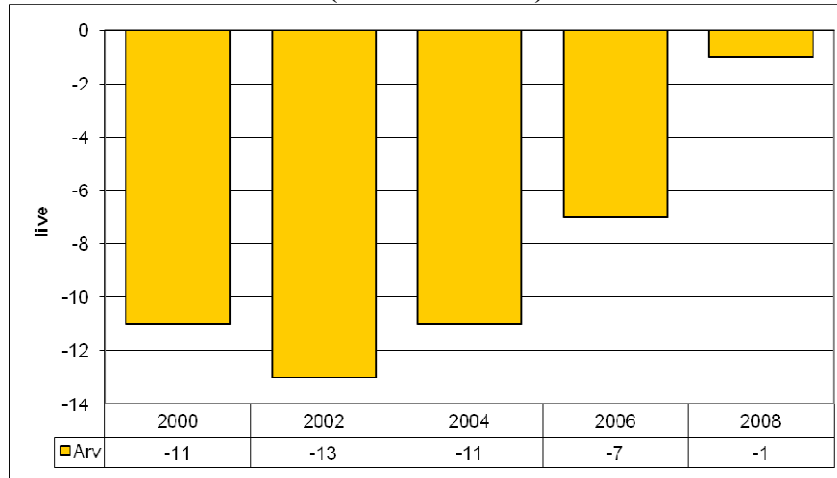
Vähenenud on surmade arv. Eesti rahvastik tervikuna vananeb kiiresti (joonis 5), sama võib öelda ka Kareda valla kohta, sest vallas on palju eakaid inimesi (joonis 8).

Joonis 5. Suremuskordaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)

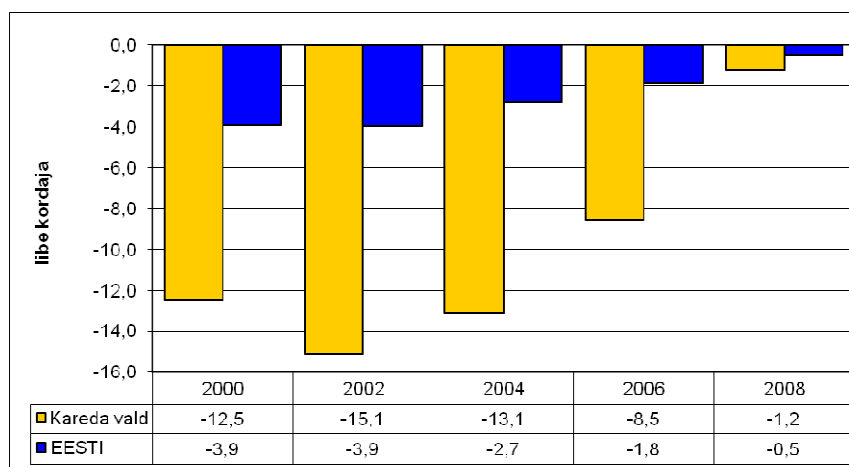
Loomulik iive näitab, kui palju ületab surmade arv vallas sündide arvu. Nagu juba eespool mainitud, on loomulik iive üheks rahvastiku vähenemise põhjuseks, kuid Kareeda valla puhul mängib selles suurt osa ka migratsioon.

Joonis 6. Loomulik iive (Statistikaamet)

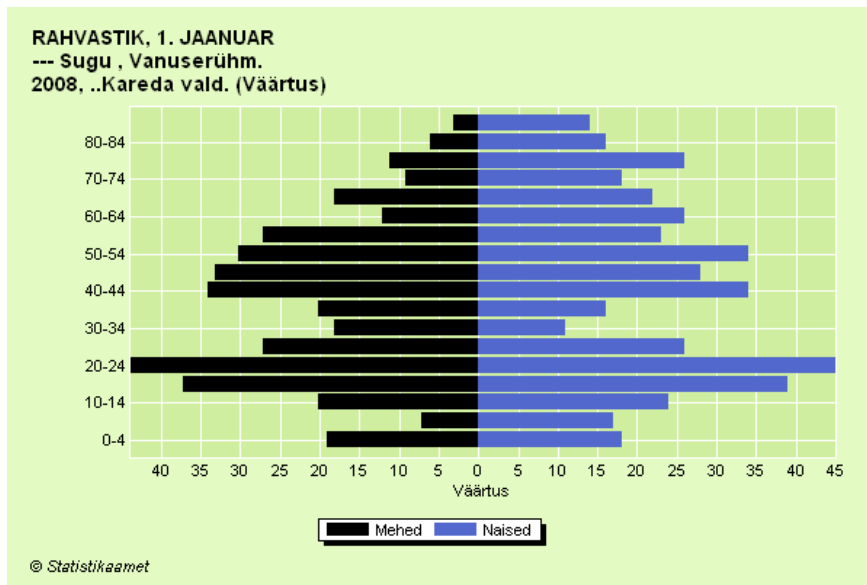
Eesti puhul tervikuna on märgata iibe kordaja vähenemise tendentsi, mis näitab, et rahvaarvu vähenemise kiirus on pidurdunud. Kareeda vallas aga elanike arvu vähenemine iga aastaga aina kasvab.

Joonis 7. Iibe kordaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)

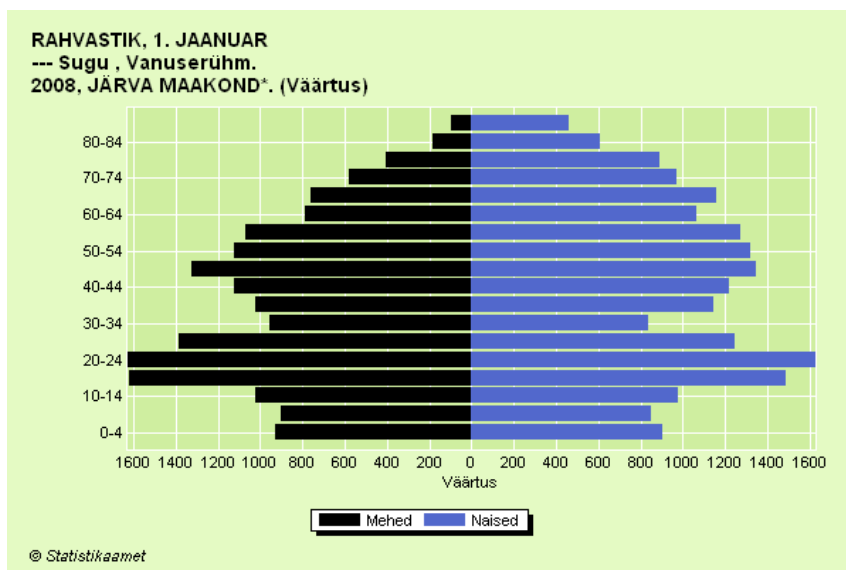

Kolmel järgmisel joonisel on võrreldud Kareeda valla, Järva maakonna ja kogu Eesti rahvastiku soolist ja vanuselist jaotust. Väga väikesed põlvkonnad vanuserühmades 5-9, 30-34, 35-39 aastat ja muidugi 85-aastaseid ja vanemaid inimesi. Järvamaal on väikesed põlvkonnad vanuserühmades 0-4, 5-9, 30-34 eluaastat. Eesti puhul on samuti vähem 5-9 ja 10-14-aastaseid lapsi, kuid 0-4 aastaste vanuserühmas on näha juba kasvutrendi.

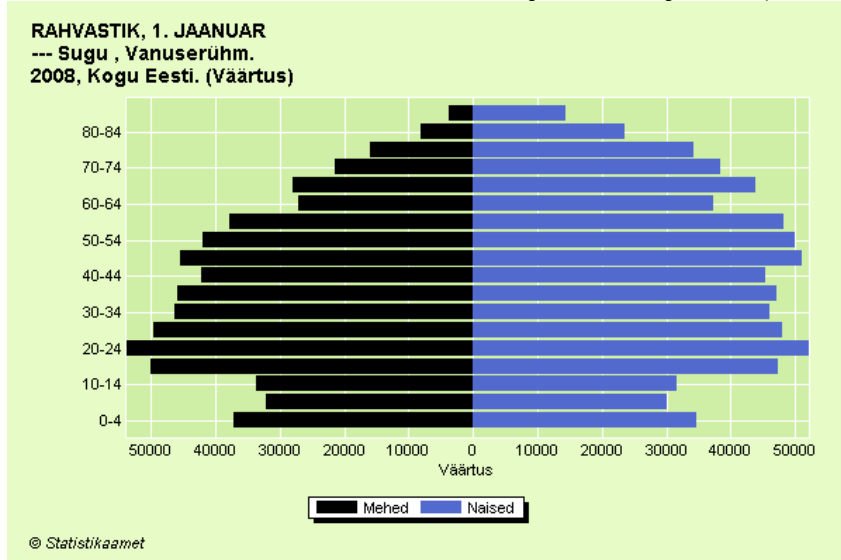
Joonis 8. Kareda valla rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

Joonis 9. Järva maakonna rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

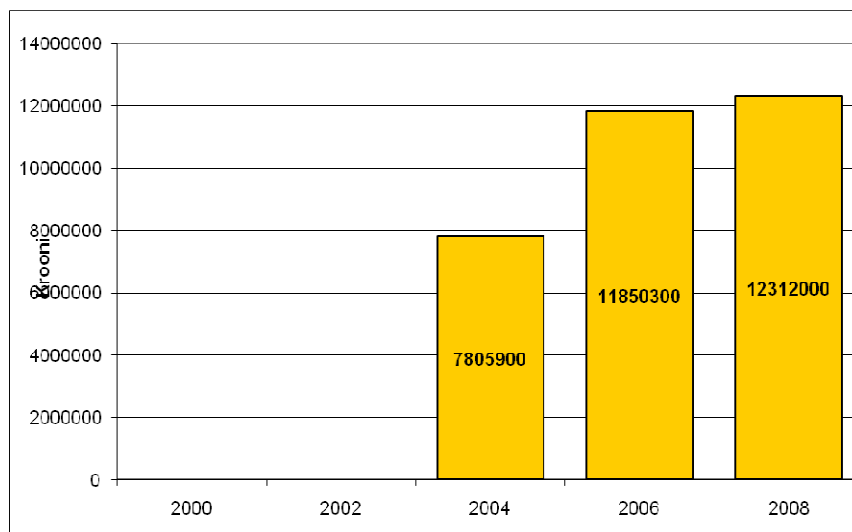

Joonis 10. Eesti rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

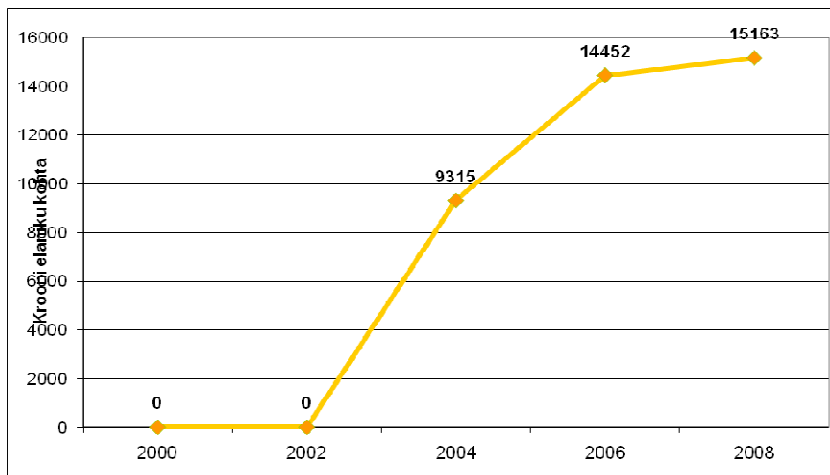
Kuna Kareda valla eelarve on väike, siis mõjutavad seda oluliselt konkreetsetesse aastasse jäävad investeeringud ning riigipoolne toetus.

Joonis 11. Valla eelarve (miljonit krooni)

Vallaeelarve tulu ühe elaniku kohta on viimaste aastate majandusbuumi tingimustes märgatavalt tõusnud.

Joonis 11. Eelarve jagatuna aastakeskmise elanike arvuga

2.2 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

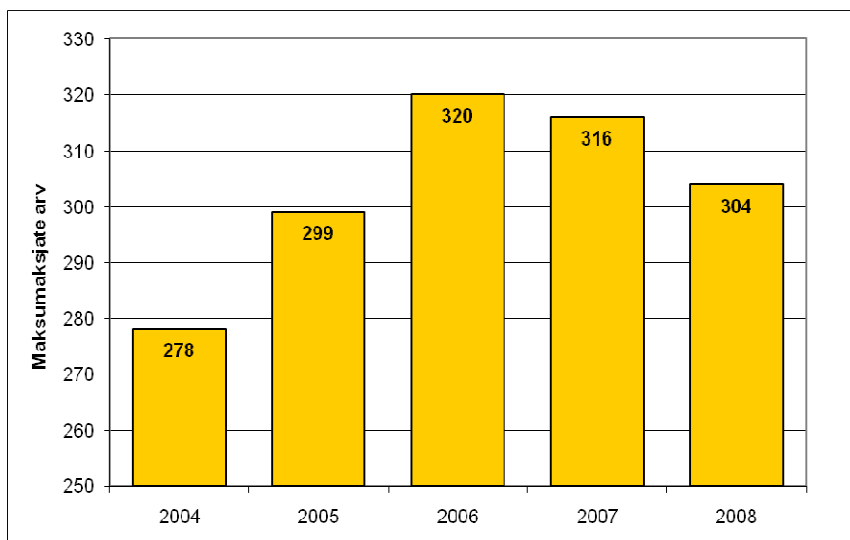
Antud alapeatükis kirjeldatakse valla elanike situatsiooni tööturul, nende majanduslikku toimetulekut ja kaasatust kogukonna ellu.

2.2.1 Tööturu situatsioon

Keskmine maksumaksjate arv Kareda vallas oli 2006 a. 320 inimest. 2007.a oli maksumaksjaid veidi vähem, 316 inimest, mis moodustas 39,0% elanikkonnast. 2008. aastal maksumaksjaid veel vähem - 304, mis moodustas 37,4% elanikkonnast (Maksu- ja Tolliamet). Viimaste aastate andmete põhjal on näha, et elanike arv vallas väheneb ja vananeb. Sellega seoses väheneb ka maksumaksjate arv, mis toob kaasa surve suurenemise maksumaksjatele sotsiaalsfääri ülal hoidmiseks.

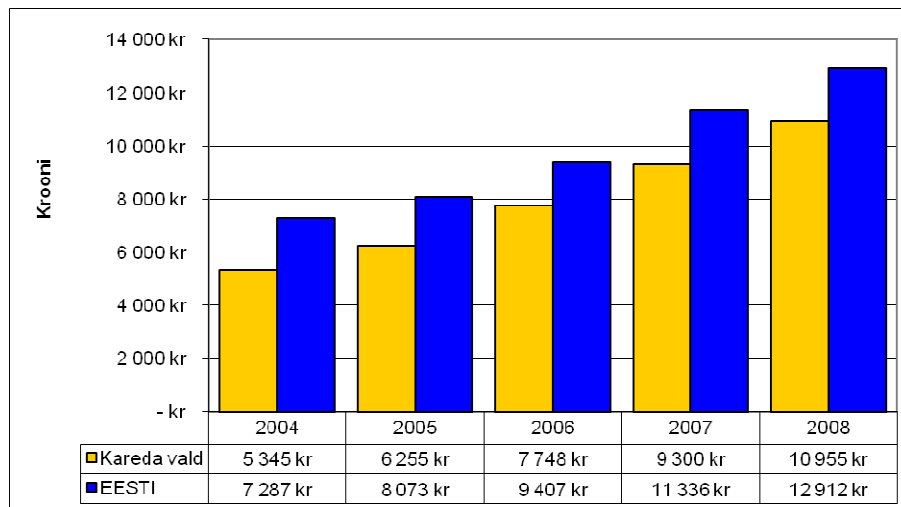
Järva maakonnas on keskmine maksumaksjate arv protsentuaalselt isegi veidi suurenenud, moodustades 2006. aastal 40 %, 2007. aastal 43 % ja 2008.aastal 45 % kogu elanikkonnast.

Joonis 12. Maksumaksjate arv

Valla elanike keskmine sissetulek on olnud viimastel aastatel madalam Eesti keskmisest. Paljud valla elanikud käivad tööl vallast ja maakonnast kaugemal (nt Tallinnas) ja päris arvestatav hulk neist ka välismaal.

Joonis 13. Keskmise sissetuleku võrdlus Eestiga

Miinimupalga saajaid oli valla maksumaksjatest Maksu- ja Tolliameti andmetel järgmiselt:

2005 a. 41 inimest

2006 a. 41 inimest

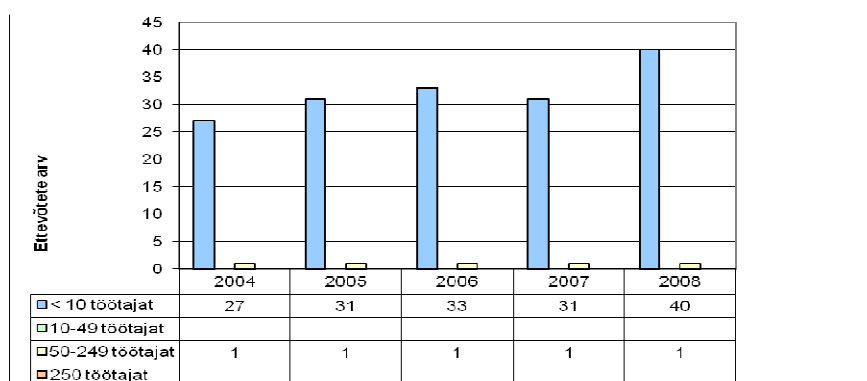
2007 a. 47 inimest

2008 a. 51 inimest

Miinimupalga saajate osakaal 2006-2009 aastate lõikes oli kõikidest maksumaksjatest keskmiselt 15 %, mis on olnud suhteliselt stabiilne, kuid aeglaselt suurenev (2008.a. 17 %).

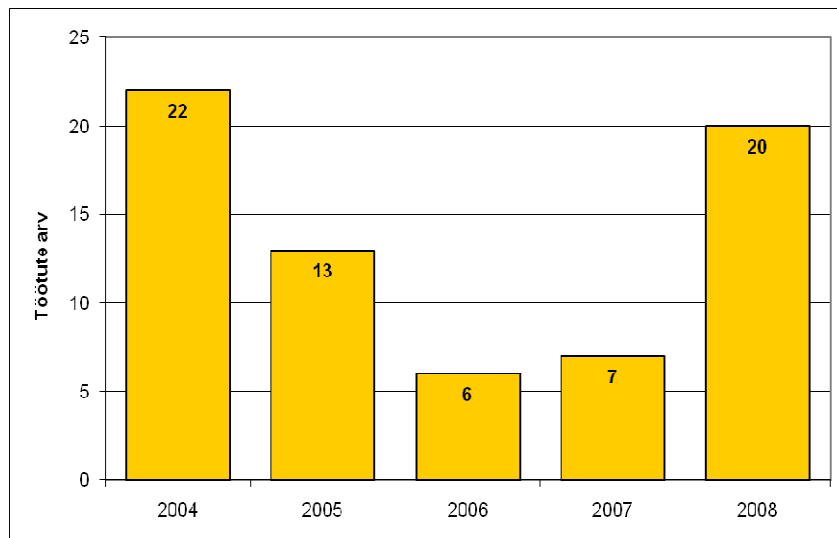
Äriregistri järgi on Kareda vallas seisuga 31.12.2009 registreeritud kokku 61 ettevõtet, nendest aktiivseid ettevõtjaid on 2008.a.seisuga 41. Populaarsemateks tegevusaladeks on märgitud põllu- ja metsamajandus. Statistiliste andmete põhjal on vallas 2 kaks suurimat tööandjat AS Peetri Põld ja Piim ja Kareda vald. Füüsiliselt isikust ettevõtjaid on äriregistri andmetel 35. Ettevõtjate ja ettevõtete arv vallas on suurenenud, seda eelkõige FIEde arvelt.

Joonis 14. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted

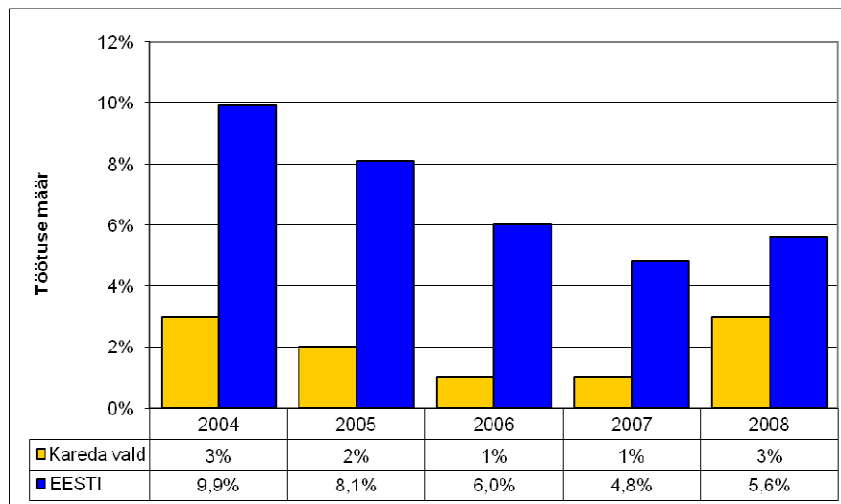
Kareda vallas oli registreeritud töötuid 2006. aastal keskmiselt 6, 2007. aastal 7 ja 2008. aastal juba 20 inimest (Töötukassa). 2009-2010. aastal on seoses üleilmse majanduskriisiga töötute arv märgatavalt tõusnud.

Joonis 15. Aastakeskmine registreeritud töötute arv Kareda vallas

Keskmine töötuse määr vallas oli 2006. ja 2007. a. 1%, 2008. aastaks oli see tõusnud 3 protsendini. Võrreldes Eesti keskmisega 2008. aastal, mis oli 5,6%, siis oli Kareda vallas töötuse määr peaaegu kahe korra väiksem.

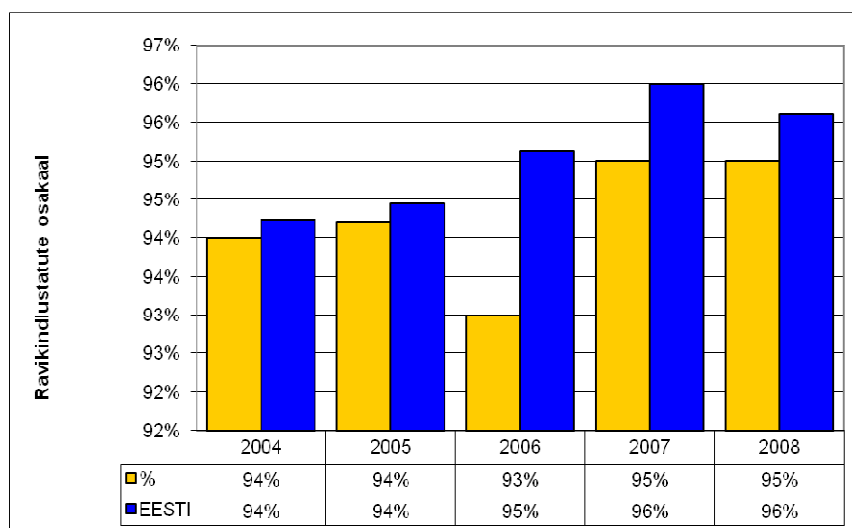
Joonis 16. Töötuse määr Kareda vallas võrreldes Eesti keskmisega

2.2.2 Toimetulek

Ravikindlustusega inimeste osakaal kogu valla elanikkonnast kõigub 94-95% piirimail (mis tähendab, et ravikindlustus puudub ca 40 inimesel). Võrreldes Eesti keskmisega on protsent peaaegu sama, kuid mõnevõrra üllatav, kuna kõik Töötukassas töötuna või töötusijana arvel olevad inimesed saavad tervisekindlustuse. Seega võib eeldada, et varjatud tööpuudus on vallas olemas ja osa inimesi käivad tööl endiselt nõ „mustalt“.

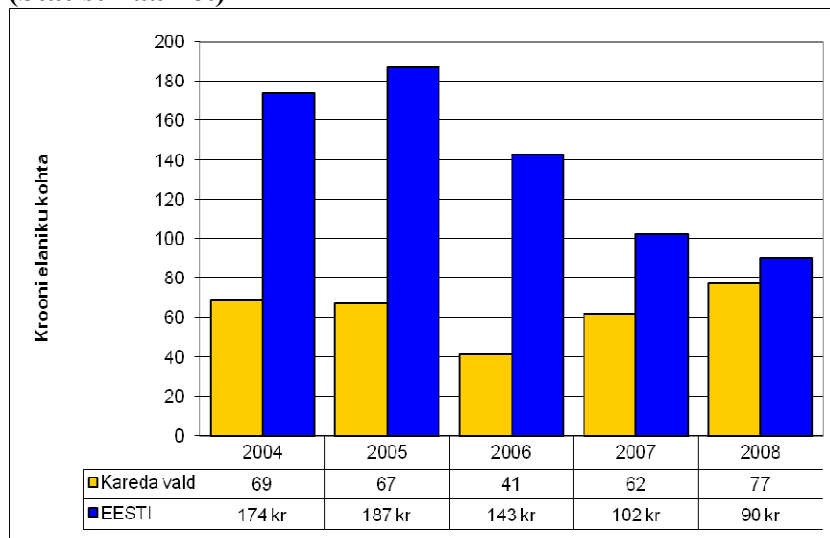
Joonis 17. Ravikindlustusega hõlmatud inimeste määr Kareda vallas võrreldes Eesti keskmisega

Samal ajal oli vallas 2008.a. seisuga 40 puudega inimest, mis moodustab 6% kogu valla elanikkonnast. Vallast väljastatakse abivahendi kaarte, mille alusel saavad puudega inimesed ja eakad osta soodustingimustel abivahendeid. Vallavalitsus maksab vähekindlustatud puudega inimestele või peredele toetusi. Hooldajad on määratud 11-le puudega inimesele ja neile makstakse hooldajatoetust. Hooldajatoetuste summad on väikesed, 240-400 kroonini. Omavalitsuse pingelisest eelarvest ei ole võimalik suuremaid toetusi maksta, sest mittetöötavate hooldajate eest tuleb maksta ka sotsiaalkindlustusmaksu, mis on 1436 krooni kuus (Kareda VV).

Vallas on ka palju pensionäre, kelle pension katab nende esmavajadused ja seetõttu on toimetulekutoetust võimalik taotleda praktiliselt sellistel inimestel, kellel puuduvad igasugused sissetulekud. Enamasti on need üksi elavad töötud. Majandusbuumi ajal oli vallas töötuid väga vähe ja seepärast langes ka toimetulekutoetuse saajate arv. Töötute arv on hakanud jälle kasvama 2009. aastal ja sellega seoses kasvab 2010. aastal tõenäoliselt ka toimetulekutoetuse saajate hulk märgatavalt.

Joonis 18. Toimetulekutoetuse maksmine elaniku kohta võrdluses Eesti keskmisega (Statistikaamet)

Toimetulekutoetuse maksmise piirmäär on tegelikult toimetulekuks väga väike, mistõttu vald maksab oma elanikele mitmeid lisatoetusi.

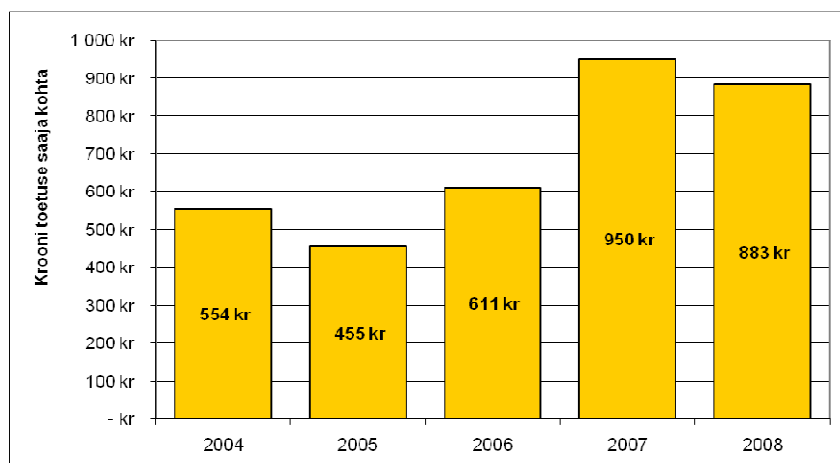
Sotsiaalteenuste osutamiseks on vallas võetud vastu sotsiaalteenuste osutamise kord, mis sätestab teenustele õigustatud isikud ja taotlemise korra.

Kareda vallas makstavad sotsiaaltoetused jagunevad põhimõtteliselt kaheks: toetused vähekindlustatud peredele ja teatud sündmuste puhul makstavad toetused. Sotsiaaltoetuse saamiseks esitab vallavalitsusele avalduse, milles näitab ära sotsiaaltoetuse vajaduse. Sotsiaaltoetust määratakse üldjuhul üks kord aastas ning ettepaneku esitab vallavalitsusele sotsiaalnõunik kooskõlastatult volikogu sotsiaalkomisjoniga. Vähekindlustatud perede laste üldhariduskoolides ja koolieelsetes lasteasutustes toitlustamise toetamise otsustab vallavalitsus vanema avalduse alusel.

Teatud sündmuste puhul makstavateks toetusteks, kus pere sissetulekut ei arvestata on:

- hooldamine ja rehabilitatsioon hoolekandetasutuses (osaliselt valla poolt finantseeritavale üldhooldekodu kohale võib avalduse esitada vanur või puudega isik, kes ei ole suuteline iseseisvalt toime tulema ja kelle toimetulekut ei ole võimalik tagada teiste sotsiaalteenuste või muu abi osutamisega)
- jõulupakid (Kareda valla elanike registrisse kantud lastele kuni 16-eluaastani)
- juubilaride õnnitlemine (juubilarid vanuses 70; 75; 80; 85; 90 ja üle 90 igal aastal, õnnitluskaart + lilled + mesi)
- vanurite õnnitlemine (jõulude puhul 70-aastased ja vanemad üksi elavad vanurid, 90-aastased ja vanemad ning Koeru Hooldekeskuses elavad vanurid, kommpakk.
- sünnitoetus (lapse sünni korral (2000.- EEK) emale, kes on enne lapse sündi olnud Kareda valla elanike registris vähemalt üks aasta ja laps on kantud Kareda valla elanike registrisse ning (2000.- EEK) lapse 1 aastaseks saamisel.)
- eduka õppija ja aktiivse õpilase toetus (edukale õppijale ja aktiivsele õpilasele 500.- EEK)
- haridustoetus (üleriigilistel ja maakondlikel aineolümpiaadidel eduka esinemise eest toetatakse Peetri Põhikooli õpilasi järgmiselt: I koht 1000 krooni; II koht 750 krooni; III koht 500 krooni)

Joonis 19. Valla sotsiaaltoetuste maksmine toetuse saaja kohta (Kareda VV).

Vallal on sõlmitud leping Järvamaa Lasteabikeskusega turvakodu teenuse osutamiseks, samuti osutab teenuseid Kesk-Eesti Noorsootöökeskus. Järvamaal tegutseb ka naiste varjupaik.

Hooldekoduteenust ostetakse peamiselt SA-lt Koeru Hooldekeskus. 2010.a. veebruari seisuga on hooldekoduteenusel 2 inimest. See teenuseliik on vallale kõige kulukam. Aastas kulub sellele keskmiselt 250 000 krooni. Kuna valla rahvastik pidevalt vananeb, võib tulevikuks prognoosida antud kulude kasvu (Kareda VV).

Kortereid on valla omanduses kümme. 5 korterit on kasutuses sotsiaalkorterina.

2.2.3 Kaasatus kogukonna tegevustesse

Kareda vallas on kodanikele mitmesuguseid motivaatoreid valla elu edendamisel kaasa löömiseks. 2006. aastast antakse välja Aasta Tegija ja Aasta Uustulnuka tiitlit, 2008. aastast Kareda valla tänukirja.

Aasta Tegija ja Aasta Uustulnuka tiitlid antakse üle kord aastas valla sünnipäeva puhul. Tiitlitega kaasneb autasu ja õigus süüdata jaanituli. Tiitlid antakse viimase aasta saavutuste eest.

Kareda valla tänukiri on tunnustusavaldus, mis antakse füüsilistele või juriidilistele isikutele või kollektiividele vallapoolse tänuavaldusena. Tänukirjaga tunnustatakse:

- 1) Füüsilisi või juriidilisi isikuid või muid isikute ühendusi, kes oma pühendunud tegevusega on andnud panuse Kareda valla hüvanguks.
- 2) Kareda valla inimesi, kes on oma töös saavutanud silmapaistvaid tulemusi või kes on kohusetundlikult ja pikka aega täitnud oma tööülesandeid, saavutades kõrge kvalifikatsiooni ning autoriteedi vallas.
- 3) Kareda valla õpilasi põhikooli ja gümnaasiumi eriti eduka lõpetamise puhul, eduka esinemise puhul aineolümpiaadidel ja konkurssidel.
- 4) Kareda valla haridus-, kultuuri- ja sporditegelasi eduka esinemise eest võistlustel, konkurssidel, Kareda valla suurürituste eduka korraldamise eest.
- 5) Kareda vallas asuvaid ühinguid, organisatsioone, seltsinguid ja muid mittetulunduslikke ühendusi nende tegevuse eest valla elanikkonna ühistegevuse arendamisel, edukalt läbiviidud suurürituste, võidetud tähtsate konkursside ja võistluste puhul.

6) Kareda valla ettevõtjaid valla hallatavate asutuste ning valla ürituste toetamise eest.

Viimase kümnekonna aasta jooksul on tekkinud mitmeid seltse ja mittetulundusühinguid, kuhu kuuluvad kohalikud inimesed, kes soovivad aidata kaasa küla seltsielu elavdamisele ja koostevusele, kogukonna ajaloo jäädvustamisele ja kultuuripärandi hoidmisele, heakorratööde tegemisele jne. Seltsid organiseerivad kohalikke üritusi, talguid ja otsivad võimalusi külaelu edasiseks arenguks. Kirjutatud on projekte investeringuteks ja mitmesuguste tegevuste finantseerimiseks. Suurimaks takistuseks projektide kirjutamisel on praeguses majanduslanguse situatsioonis omaosaluse, milleks on tavaliselt 10 % projekti maksumusest, leidmine.

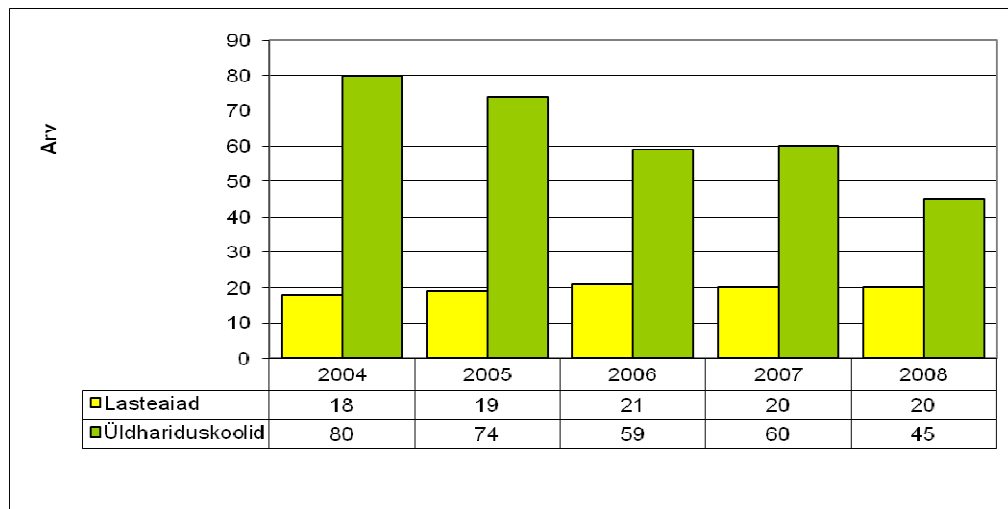
Kareda vallas on äriregistri andmetel registreeritud 13 MTÜd, mis tegutsevad üle valla erinevates piirkondades. Lisaks sellele tegutseb paar seltsingut (vt Lisa 3).

2007. aastal võeti vallavolikogus (määrus nr 3, 23.01.2007) vastu Kareda valla külaliikumise toetamise kord, mille alusel makstakse seltsidele toetust. Toetuse eesmärgiks on omaalgatusliku ja omavastutusliku tegevuse toetamine vallas; piirkondliku arengu soodustamine; valla elanike projektide väljatöötamise ja elluviimise võimekuse tõstmine; külaliikumise hoogustumine; külade ühise tegutsemise aktiveerimine. Vallavalitsuse toetus vallasisesele projektile on kuni 3000 krooni. Projekti taotleja omaosalus peab olema vähemalt 10% projekti eelarvest. Omaosalus võib olla mitterahaline panus, mis väljendub projektiga seotud tegevuses. Väljastpoolt valda rahastamisvõimaluste kasutamisel toetatakse projekte võimaluste piires (Kareda VV).

2.3 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Kareda vallas on üks põhikool ning üks lasteaed asukohaga Peetris. Õpilaste arv Peetri Põhikoolis on aastate jooksul märgatavalt vähenenud. 2009-2010. aastal on aga märgatavalt tõusnud lasteaialaste arv, märtsis 2010 avati lasteaia teine rühm (laste arv kokku 35).

Joonis 20. Õpilaste arv haridusasutustes (Kareda VV).

Valla lapsed käivad ka teiste omavalitsuste koolides. 10. jaanuari 2010.a. seisuga õpitakse põhikooliastmes teistes koolides: Koeru Keskkool (9 last), Paide Ühisgümnaasium (1 laps), Rocca al Mare kool (1 laps), Paide Gümnaasium (1 laps). Peale põhikooliastme läbimist jätkatakse gümnaasiumihariduse omandamist üle Eesti (Koeru Keskkool, Järva-Jaani Gümnaasium, Paide Gümnaasium, Paide Ühisgümnaasium, Noarootsi Gümnaasium, Nõo Gümnaasium, Hugo Treffneri Gümnaasium).

Seoses vanemate töökohtadega käib osa lapsi Viisu ja Koeru lasteaia.

Väljastpoolt valda käib lasteaia ja koolis suhteliselt palju lapsi (Roosna-Alliku, Koeru, Ambla, Tapa valdadest, Paide ja Tartu linnast).

Uue rühma avamisega võetakse lasteaeda lapsi alates 1,5 eluaastast, seega ei teki lapsevanematel enam probleeme lastehoiuga peale vanemapalga lõppemist.

Koolikohustuse täitmisega probleeme ei ole esinenud.

Alaealiste komisjonis on käis 2005. ja 2006. aastal üks laps.

Teisi valla alluvusega laste ja noortega tegelevaid asutusi vallas ei ole. Peetri Rahvamaja alluvuses tegutseb noortetuba, kus saavad lapsed ja noored õhtusel ajal kaks korda nädalas lauamänge mängida, filme vaadata ja üheskoos aega veeta. Lastel on võimalik käia koolide juures töötavates huviringides, mis on neile tasuta. Vald toetab ka tasulisi huvikoole osalustasu maksimisega (muusikakoolides 60% õpilaskoha maksumusest). Kareda Valla Majas töötavad spordiringid, esimese ja teise klassi lastele toimuvad ujumisõpetuse tunnid Roosna-Alliku lasteaia ujulas.

Kuna suurem osa lapsi käib koolis koolibussiga, siis on peamiseks ohuks liicluseeskirjade järgimine bussi oodates ja bussist väljudes. Õnneks ei ole ühtegi õnnetust seetõttu lastega juhtunud. Kuna lapsed käivad sügisei ja kevadeti koolis ka jalgrattaga, on oluline teha neile sellealast koolitust, mida koos on kool ka organiseerinud. Igal kevadel on lastel võimalik taotleda jalgratta juhtimiseks lube. Lapsevanematele tuleks aga ikka ja jälle meelde tuletada kiivrite kandmise vajalikkust.

Peetri Küla Selts on rajanud Peetrisse kaasaegse laste mänguväljaku, mänguväljak lasteaia juures vajaks aga samuti ajakohastamist.

Tervisekontrolli teostab koolis ja lasteaias kord aastas perearst. Koolis ja lasteaias võimalik saada logopeedilist abi. Sotsiaalpedagoogi koolis pole.

Koolitoit on kõigile põhikooli lastele tasuta. Keskkoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil ametikoolis õppivatele lastele makstakse koolitoidutoetust juhul, kui pere on majanduslikult vähekindlustatud. Lasteaias maksab toidupäev keskmiselt 14 krooni.

Neil lastel, kes lähevad koju koolibussiga, on võimalik jääda pikapäevarühma, kus nad saavad oma õppetükid järgmiseks päevaks ära teha.

Vald maksab esimesse klassi astujatele ranitsatoetust 2000 krooni, koolilõputoetust ei maksta.

Lapsevanemad tasuvad lasteaia kohamaksu 70 krooni kuus. Kui pere on vähekindlustatud, on tal võimalik taotleda ajutist lasteaia kohamaksu vabastust. Õpilastele kompenseeritakse koolisõit (tasuta bussisõidukaardi saavad õppeperioodil Peetri Põhikoolis põhiharidust omandavad ning Koeru Keskkoolis, Järva-Jaani Gümnaasiumis, Paide Gümnaasiumis, Paide Ühisgümnaasiumis keskharidust omandavad Kareda valla lapsed koolipoolsete esildiste alusel).

2.4 Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond

Käesolevas peatükis kirjeldatakse valla elanike võimalusi tegeleda huvitegevuse ja spordiga, antakse ülevaade tervist mõjutavatest keskkonnatingimustest ja elanike riskikäitumisest.

2.4.1 Huvitegevus ja sport

Valla territooriumil töötab üks rahvamaja, Peetri rahvamaja. Ringid töötavad vallaelanike jaoks tasuta. Samuti käiakse koos Peetri Päevakeskuses ja Esna seltsingumajas.

Vallas on üks raamatukogu, Kareda Valla Raamatukogu. Raamatukogu külastatavus ning laenutuste arv on viimaste aastatega kasvanud. Peale raamatute ja ajakirjanduse laenutuse pakub raamatukogu ka avaliku internetipunkti teenust, korraldab mitmesuguseid näitusi ning üritusi.

Joonis 21. Raamatukogu külastatavus

Aasta	2006	2007	2008	2009
Lugejate arv	280	270	265	272
külastusi	5084	6154	6186	6584
kojulaenutusi	9328	7028	6186	8315

Kareda Valla Majas asuvat spordisaali kasutavad kehalise kasvatuse tundideks ja treeningute läbiviimiseks Peetri Põhikooli õpilased. Õhtuti ja nädalavahetustel on spordisaal avatud kõikidele soovijatele, saalis toimuvad mitmesugused spordiringid ning on ka vaba kasutuse ajad. 2010. aastal valmib Valla Maja kõrval spordiväljakute kompleks. Liivakattega väljakul saab mängida võrkpalli, asfaltkattega väljakul suveperioodil korv- ning jalgpalli. Talveperioodil saab väljakule rajada uisutamise- ja hokiväljaku. Spordisaali kasutamine on soovijatele tasuta.

Kareda Valla Majas pakutakse ka avaliku sauna teenust. See on kohalike elanike hulgas küllaltki populaarne. Ühelt poolt puuduvad vanades majades head pesemisvõimalused, teiselt poolt on saun sotsiaalse lävimise paik.

Terviseradu ning tingimustele vastavaid matkaradu Kareda valla territooriumil ei ole.

Spordiüritustest võib ära märkida traditsioonilised võrkpalliturniirid. Talviti korraldatakse jäärajasõidu võistlusi. Valla võistkond osaleb Järva maakonna meistrivõistlustel korvpallis. Korraldatakse jalgrattamatku ning aastaegade vaheldumise matku. Liikumissarja sportimist ja liikumist harrastava Järvamaa raames toimub vallas aastas kaks matka – 400 osalejaga 20 km pikkune Pitka matk Jalgsemalt Peetrisse ning Kareda valla kevadmatk. Talveperioodil on Peetri alevikus suusarajad.

2.4.2 Transport ja teedevõrk

Kareda valla ühistranspordi kättesaadavus on hea, sõidugraafik piisavalt tihe. Valla keskuse Peetri aleviku ja maakonnakeskuse Paide vahel toimub üsna tihe ühendus.

Valda läbivad teed on suhteliselt heas korras, kuid probleeme tekitavad riigile kuuluvad üsna tiheda liiklusintensiivsusega kruusateed (Roosna-Alliku – Peetri tee, Peetri – Järva-Jaani tee, Ataste-Müüsleri tee). Kergliiklusteed valla territooriumil puuduvad, perspektiivseid jalgrattateid keeruline rajada.

Tänavavalgustus on rajatud Peetri alevikku ning Müüsleri ja Esna küladesse. Tänavavalgustuse põlemise aeg oleneb aastaajast. Kokkuhoiu mõttes ei pole tänavalgustus pimedal ajal öö läbi.

Pea kogu valla territooriumit võib pidada rohealaks. 40% valla territooriumist on kaetud metsaga. Vallas on Kareda looduskaitseala (asub Kareda vallas Kareda, Ämbra ja Öötla külas, Koigi vallas Kahala külas ja Paide vallas Suurpalu külas. Kaitseala suurus on 361 ha. Kaitseala maa-ala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärade ja majandustegevuse piiramise astmele Kareda ja Murumäe sihtkaitsevööndiks) ja Esna maastikukaitseala (asub Roosna-Alliku vallas Esna, Kodasema ja Vedruka külas ning Kareda vallas Esna külas. Kaitseala suurus on 225 ha. Esna maastikukaitsealal paiknevad Esna allikad hõlmavad enda alla 157,3 ha suuruse ala ning Esna park 5,6 ha.)

Esna ala kuulub ajutiste majandustegevuse piirangutega alade (Natura 2000) hulka.

Roheline võrgustik on üks oluline kriteerium, millest peab lähtuma ehitusalade valikul. Oluline on jälgida, et kavandatav asustus ei lõikaks läbi roheline võrgustiku koridore.

Vastavalt Järva maakonna teemaplaneeringule "Järvamaa roheline võrgustik", mis suunab asustust ja maakasutust Järva maakonnas, tuleb Kareda vallas tähelepanu pöörata suurte intensiivselt haritavatele või tulevikus arvatavalt intensiivtehnoloogiaga haritavate maade ja teiste massiivsete põllualade säilimisele.

Teemaplaneeringu "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" koostamise ning Natura alade eelvaliku käigus soovitati lülitada Natura 2000 alade nimekirja Peetri-Kareda loodushoiuala ja Esna loodushoiuala, mis ulatub ka Kareda valla territooriumile.

Vald on Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikul alal. Vallas pole suuri loodust saastavaid ettevõtteid.

2.4.3 Keskkonna mõjurid

Joogivee kvaliteet on üldjoontes hea. Puurkaevude vee kvaliteet on hea, vanade salvkaevude kvaliteet halb. Vald osaleb hajaasustuse veeprogrammis, mille kaudu on elanikel võimalik taotleda toetust puurkaevude rajamiseks, mis oluliselt parandab joogivee kvaliteeti.

Heitvee puhastusjaam on olemas Peetri alevikus, reoveepuhasti BIO 100 on tänaseks amortiseerunud ning kätkeb endast ohtu keskkonnale. Pinnaveekogusse juhitud vee reostuskoormus on järgmine: BHT7-19,8 kg/d; Lämmastik 3,9 kg/d; fosfor 0,6 kg/d.

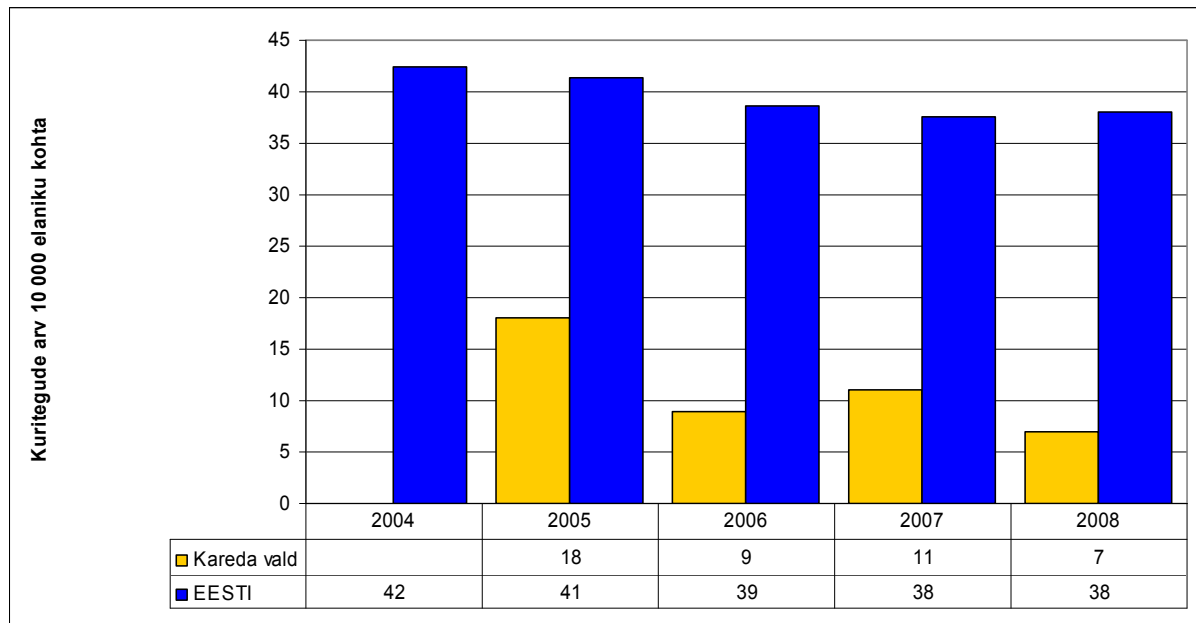
Avalikud rannad vallas puuduvad.

Prügila vallas puudub. Toimib korraldatud olmejäätmevedu. Küladesse on paigaldatud pakendikonteinerid. Vastu on võetud jäätmehoolduseeskiri, jäätmekäitlust valla territooriumil korraldab vallavalitsus läbi MTÜ Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskus.

Välisõhu saaste valla territooriumil praktiliselt puudub, kuna õhku saastavaid ettevõtteid ja katlamaju praktiliselt ei ole. Avalikes asutustes järgitakse tubakaseadust.

2.4.4 Kuriteod ja õnnetused

Kuna andmete kogumise meetodika ja karistusseadustik on viimase viie aasta jooksul muutunud, ei ole andmeid kuritegude kohta võimalik omavalitsuste lõikes nii pika perioodi kohta hästi võrrelda. Üldiselt võib öelda, et kuritegevus Kareda vallas jääb Eesti keskmisele tasemele märgatavalt alla. Põhilised probleemid on varavastased kuriteod, sest valla territooriumil on palju tühjalt seisvaid suvilaid ja maju.

Liikluskuritegude arv on küll kasvanud (2006. aastal 32, 2008. aastal 56), kuid õnneks on vähenenud joobes juhtide osakaal (2006.aastal 7, 2008. aastal 3)

Suurem osa tulekahjudest on olnud kevadised kulupõlengud ja kuivaperioodidel metsapõlengud. Tules on hukkunud 1 inimene. Elamute süttimises on põhjuseks olnud alkoholijoobes inimeste hooletu suitsetamine, külmade ilmadega ülekütmine, vananenud elektrisüsteemid ja amortiseerunud küttekolded. 2008. aastal said kõik vähekindlustatud elanikud Kareda vallalt kingituseks suitsuanduri.

2009. aastal alustasti vabatahtliku päästekomando loomist Peetris. Külade aktivistid on osalenud tuleohutuskoolitustel ja vajalik on edaspidine koostöö päästkeskusega täinedavate koolituste organiseerimiseks. Tuleohutuse tagamisel on probleemiks veevõtukohtade vähesus ning nõuetele mittevastavus.

Vallas on üks kauplus, milles müüakse alkohoolseid jooke. Omavalitsuse riigist erinev alkoholipoliitika puudub, kuna kauplus on avatud tööpäeviti 19.00ni, nädalavahetusteti veel vähem.

2.5 Tervislik eluviis

Kohalik omavalitsus levitab tervisealast informatsiooni eelkõige vallalehe kaudu, kuid ka perearsti ja seltside abil.

Valla erinevates piirkondades on korraldatud mitmesuguseid tervist edendavaid üritusi:

- kepikõndi on propageeritud mitmel korral,
- traditsiooniks on saanud külade vahelised võrkpallivõistlused,
- aastaegade vaheldumise tähistamiseks matkatakse
- traditsiooniks on saanud jalgrattamatkad
- külaseltsid tähistavad vastlapäeva mitmesuguste sportlike üritustega,
- koolides tutvutakse tervisliku toitumise põhireeglitega

Jalgratas on peale spordivahendi ka populaarne ja otstarbekas liikumisvahend. Suvel on jalgrattaga liikujaid valla teedel väga palju, kuid kahjuks ei ole meie inimesed veel harjunud mõtlema ohutusele jalgrattaga liigeldes. Vähe kantakse kiivreid ja liigeste kaitsmeid.

Kahjuks puuduvad täpsemad andmed selle kohta, kui palju inimesi ja kui intensiivselt ühe või teise tervisespordialaga tegeleb. Seda saab välja selgitada vaid küsitluse teel, mis olekski edaspidi, terviseprofiili täiendamise etapis, otstarbekas läbi viia.

2.6 Tervise teenused

Lähim haigla asub Paides, mis jääb valla elanikest 12-40 km kaugusele. Eriarstiabi teenuseid saavad elanikud kas Paides, Tallinnas või Tartus. Kaugemal käimisega tekivad transpordiprobleemid, sest bussiühendus linnadega on aasta-aastalt jäänud hõredamaks. Hambaravi teenus vallas puudub. Lähimad teenusepakkujad on Järva-Jaanis ja Paides. Silmaarsti buss teenindab soovijaid Peetri alevikus vastavalt eelnevale kokkuleppele ja reklaamile.

Valla territooriumil töötab 1 perearst FIE Sirje Reinlo ja pereõde Mare Liivast. Perearst asub Peetri alevikus ja teenindab peamiselt Kareda valla elanikke. Perearsti nimistu suurus on 724 inimest. Apteegiteenust valla territooriumil ei pakuta, lähimad apteegid on Järva-Jaanis, Koerus ja Paides. Perearstiteenusega ollakse üldjoontes rahul, küsitluslehtedest selgus, et vallaelanikud sooviksid perearsti vastuvõtule tulla ka pärastlõunati.

Koolitervishoiu teenust pakub põhikooli ja lasteaia lastele samuti perearst. Töötervishoiuteenust pakuvad vastava litsentsiga arstid (mobiilne kabinet-buss) ja lähim töötervishoiuarst Paides.

Tervise teenuste kättesaamist segab kohati puudulik transport. Valla elanikkond vananeb ja eakatel on raske leida sobivat transporti. Arvestades tekkinud rahastamise olukorda on perearstil probleeme jätkusuutlikkusega: tervishoiuteenuste hindasid on vähendatud, elanikke on vähe. Kiirabil on probleeme olnud inimeste leidmisega, sest küldes puuduvad viidad ja kinnistud on märgistamata.

Nõustamisteenustest valla territooriumil võimalik saada ei ole. Psühholoogilist nõustamist ja erivajadustega laste nõustamist pakutakse Paides, seksuaalnõustamist Tallinnas ja Tartus, suitsetamisest loobumise nõustamine toimub perearsti juures ja Paidesl. Toitumise nõustamist pakub perearst, vajadusel suunatakse patsient eriarsti juurde Tallinna või Tartusse.

3 Terviseprofiili eesmärkide saavutamise vahendid

Käesolevas peatükis tuuakse ära valla tervisetegurite hindamise analüüsimisel tuvastatud peamised probleemid rahva tervisele, püstitatud igale käsitletud valdkonnale strateegiline eesmärk ja pakutud välja võimalikud meetmed selle poole liikumiseks ning toodud välja indikaatorid tulemuste hindamiseks aastal 2012.

3.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Ühise vastutuse ja hoole abil suudame tagada iga inimese heaolu, ületada sotsiaalse lõhestumise ja vältida tõrjutust. Vaesus, pikaajaline töötus, inimestevahelise usalduse puudumine, ühiskondlik teadmatus ja ükskõiksus kujutavad rahva tervisele vähemalt sama suurt ohtu kui ebatervislikud eluviisid või keskkonnariskid. Mida suurem on sotsiaalne sidusus, seda paremad on ka tervisenäitajad.

Probleemid

- ✓ Majanduskriis on suurendanud töötute arvu vallas mitmekordseks. Töötus suurendab omakorda tõrjutust ja majanduslikku toimetulematust.
- ✓ Suure osa valla rahvastikust moodustavad eakad ja seetõttu on maksumaksjate osakaal elanikkonnast suhteliselt väike. See kasvatab survet valla eelarvele ja sotsiaalsfääri ülevalpidamise võimekusele..
- ✓ Vallas ei ole küll palju tööd teha soovivaid puudega inimesi, kuid neile vähestelegi on sobivat tööd praktiliselt võimatu leida. Tulemuseks on puudega inimeste sotsiaalse sidususe vähenemine ja risk tõrjutuse tekkimiseks.
- ✓ Suur eakate osakaal valla rahvastikust on tinginud omastehoolajate arvu kasvu vallas. Kui inimene peab seetõttu jääma koduseks, tasutakse tema eest küll sotsiaalmaks, kuid majanduslikult on kaotus siiski suur, sest hooldajatoetused on väikesed.
- ✓ Põllumajandusreformide tagajärjel on jäänud küllaltki palju alkoholiprobleemidega mehi ja naisi, mis on kogukonnale turvalisuse riskiks mitmes aspektis.
- ✓ Eakatel on vähe teavet abi taotlemise võimaluste kohta (puude astme määramine, hooldaja võimalus jne).

Valdkonna eesmärk

Valdkonna strateegiliseks eesmärgiks on kõigi elanikerühmade sidususe suurenemine ja tõrjutuse vähenemine.

Võimalikud meetmed

- ✓ Laiendada naabrivalve liikumist valla hajaasustusega piirkondades.
- ✓ Kaasata külaliikumisse elanikerühmi, kellel on oht kaotada side kogukonnaga (töötud, puudega inimesed, alkoholi probleemidega inimesed jt)
- ✓ Arendada valla sotsiaalset infrastruktuuri, toetada koostöö- ja toetusvõrgustike ja huvialaühenduste tegevust ning luua inimeste omaalgatust ja sotsiaalset aktiivsust soosiv keskkond.
- ✓ Tagada tervisega seonduva teabe kättesaadavus sotsiaalselt tundlikele gruppidele nende õiguste, neile suunatud hüvitiste ja teenuste kohta, kasutades selleks neile arusaadavaid suhtlusvorme.
- ✓ Teha koostööd bussifirmade ja maavalitsusega ühistranspordiliikluse parandamiseks.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2012
Ravikindlustusega hõlmamata isikute osakaal rahvastikust	5%	3%
Töötute arv	47 (01.08.2009)	25
Maksumaksjate osakaal rahvastikust	37,4 %	40,0 %

3.2 Laste tervislik ja turvaline areng

Laste tervise ja arengu toetamine põhineb tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkonna paindlikul koostööl, liikudes meditsiiniliselt mudelilt enam sotsiaalse mudeli poole. Koostöö on vajalik nii terviseprobleemide ja riskikäitumise õigeaegsel avastamisel ja sekkumisel kui ka krooniliste haigustega laste arengu toetamisel. Tundlikku käsitlust vajavad ka ebasoodsa sotsiaalse taustaga laste probleemid. Koolil ja koolis toimuval on oluline roll lapse sotsiaalsete oskuste, tervise ja toimetuleku kujunemisel. Nooruses tehtavad tervisekäitumuslikud valikud mõjutavad inimese hilisemat tervise seisundit.

Probleemid

- ✓ Puudub teave laste subjektiivsete hinnangute kohta oma tervisele ja teadmiste kohta tervisedenduse vallas.
- ✓ Lastevanemate vähene vastutustunne laste kasvatamisel on suurendanud probleeme laste tervist kahjustava käitumisega.
- ✓ Eelkooliealiste laste ja õpilaste silmaringi laiendamise võimalused on võrreldes linnas elavate lastega märksa piiratumad.
- ✓ Logopeedi puudumine lasteaias ja koolis vähendab laste edasijõudmist õppetöös ja konkurentsivõimet tulevikus.
- ✓ Lastevanemate vähene koostöö lasteaias või kooliga suurendab käitumisprobleemide tekkimise riski.
- ✓ Lastel vähe võimalusi suvel töötada.
- ✓ Kergliiklusteede puudumine ja lapsevanemate vähene vastutustunne laste turvalisuse eest suurendab jalgrattaga liiklevatele laste riski sattuda liiklusõnnetustesse.

Valdkonna eesmärk

Valdkonna strateegiliseks eesmärgiks on lastevanemate vastutustunde ja laste turvalisuse ning võrdsete võimaluste suurenemine.

Võimalikud meetmed

- ✓ Uurida laste subjektiivset hinnangut oma tervisele ja nende teadlikkust tervist edendava elustiili kohta.
- ✓ Suurendada lastevanemate teadlikkust ja oskusi laste tervise edendamisel ja arengu toetamisel.
- ✓ Laiendada eelkooliealiste ja koolilaste võimalusi huvihariduse omandamiseks ja silmaringi laiendamiseks.
- ✓ Arendada kooli tugiteenustevõrku (logopeed, sotsiaalpedagoog, psühholoog), vajadusel koostöös naaberomavalitsustega.
- ✓ Suurendada lastevanemate ja haridusasutuste koostöövõimalusi.
- ✓ Leida võimalusi laste suvise koolivaheaja sisustamiseks.

- ✓ Suurendada laste ja lastevanemate teadlikkust ohtudest jalgrattaga liiklemisel.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2012
Oma tervist heaks või väga heaks hindavate koolilaste osakaal	Teave puudub	60%
Alaealiste komisjoni sattunud laste arv	0	0
Logopeediline abi lastele	1 kord aastas	1 kord kuus

3.3 Tervist toetav keskkond

Paljud terviseprobleemid saavad alguse ümbritsevast keskkonnast tööl, kodus, koolis. Ümbritseva elu-, õpi- ja töökeskkonna ning toodete disainimisel ja teenuste osutamisel tuleb arvestada laste, puuetega inimeste, eakate, noorte emade ja ajutise terviseprobleemiga inimeste erivajadustega. Töökeskkonnas on oluline töö korraldamine nii, et oleks tagatud töötajate terviseohutus.

Probleemid

- ✓ Puudub teave elu-, töö- ja õpikeskkonnale juurdepääsetavusest ja nende keskkondade kasutatavusest erivajadustega isikutele.
- ✓ Puudub teave avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavusest tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele.
- ✓ Külades puuduvad avalikud mänguväljakud, kus lapsed saaksid turvaliselt mängida
- ✓ Osa perede joogivee kvaliteet on halb, kuid puudub statistika selle kohta, kui suur on selliste perede osakaal.
- ✓ Osa tiheasustusega piirkondades puudub kanalisatsioon.
- ✓ Hajaasustuse ja metsarohkuse tõttu on tulekahjude puhkemise oht suur.

Valdkonna eesmärk

Elu-, õpi- ja töökeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud.

Võimalikud meetmed

- ✓ Koguda teavet erivajadustega inimeste juurdepääsuvõimalustest avalikele teenustele.
- ✓ Uurida avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavust tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele.
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevatest terviseriskidest.
- ✓ Selgitada välja ohutegurid ja arvestada nendega planeerimisel ja ehitustegevuses ning informeerida inimesi ohuteguritest.
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ning nende ohjamise meetmetest.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2012
Nõuetele vastava joogiveega varustatud rahvastiku osakaal	Teave puudub	86%
Erivajadustega inimeste juurdepääs avalikele	Teave puudub	60%

teenustele		
Avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavus tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele	Teave puudub	80%

3.4 Tervislikud eluviisid

Suurimad võimalused rahva tervises seisundi paranemiseks ja tervena elatud eluea pikendamiseks peituvad inimeste eluviiside tervislikumaks muutmises. Tervisekaotust põhjustavad ennetatavad riskitegurid: • alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarbimine, • tasakaalustamata toitumine ja vähene kehaline aktiivsus, • riskialdis käitumine (kaitsmata seksuaalvahekorrad, liikluses turvavööde mitte-kasutamine, lubatud kiiruse ületamine, alkoholi joobes sõitmine jms). Oluline on tervena elatud elu, mitte lihtsalt elatud elu.

Probleemid

- ✓ Puudub teave inimeste subjektiivsete tervisehinnangute ja tervisespordiga tegelemise kohta.
- ✓ Tervisespordiga tegelemise võimaluste valik väike (puuduvad terviserajad, staadion, tenniseväljakud, noortele skate-park, kergliiklusteed, valgustatud suusarajad).
- ✓ Mittetulundusühingud ja külaseltsid tegelevad pigem kultuuri- kui spordiürituste korraldamisega.
- ✓ Vallas toimub vähe sportlike pereüritusi
- ✓ Teavitustöös on liiga vähe tähelepanu pööratud tervislike eluviiside propageerimisele ja igapäevase kehalise aktiivsuse tähtsusele.
- ✓ Alternatiivmeditsiini ja eneseabi puudutava teabe vähesus.

Valdkonna eesmärk

Rahvastiku kehaline aktiivsus on suurenenud, toitumine on muutunud tasakaalustatumaks ja riskikäitumine on vähenenud.

Võimalikud meetmed

- ✓ Uurida vallaelanike subjektiivseid tervisehinnanguid, koguda teavet nende toitumisharjumuste ja tervisespordiga tegelemise kohta
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust tervislikust toitumisest, tervist toetavast liikumisest ning liikumisharrastuse võimalustest.
- ✓ Tagada kehalist aktiivsust soodustav toetav keskkond (sh tervist edendavad võrgustikud, koolisport) ning infrastruktuur.
- ✓ Seirata ja hinnata regulaarselt rahvastiku liikumisharjumusi, liikumisharjumust määravaid mõjureid ning nendele suunatud sekkumisi; täiendada spordistatistika andmebaasi.
- ✓ Suurendada inimeste võimalusi veeta vaba aega kehaliselt aktiivselt.
- ✓ Soodustada sõltuvusprobleemidega inimeste eneseabi- ja tugigruppide tekkimist ja tegevust.
- ✓ Edendada sõltuvusvaba elustiili ja suurendada erinevate huvidega inimeste vabaajaveetmise võimalusi.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2012
Tervisespordiga tegelevate inimeste osakaal rahvastikust	Teave puudub	60%
Tervisespordi rajatiste arv vallas	1	5
Seltsides aktiivselt tegutsevate inimeste osakaal	Teave puudub	25%

3.5 Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus

Kõik tervist halvendavad tegurid ei ole kahjuks ära hoitavad võimaluste loomise ja isiklike valikute abil. Igale inimesele peaks olema tagatud juurdepääs kvaliteetsele arstiabile olenemata sellest kus ta elab või milline on tema majanduslik olukord.

Probleemid

- ✓ Puudub teave elanikkonna rahuolust või probleemidest tervishoiuteenuste tarbimisel.
- ✓ Rahvastiku vähenemine toob kaasa tervishoiuteenuste tarbijate vähenemise, mis omakorda ohustab perearstiteenuse pakkumise jätkusuutlikkust.
- ✓ Elanikel vähe esmaabialaseid teadmisi.
- ✓ Hajaasustuses on ligipääs elamutele kohati raskendatud halbade teolude tõttu.
- ✓ Kiirabil probleeme patsientide leidmisega, kuna puuduvad viidad ja kinnistud on tähistamata.

Valdkonna eesmärk

Kõigile valla elanikele on tagatud esmatasandi arstiabi teenus ja juurdepääs eriarsti ning rehabilitatsiooniteenustele.

Võimalikud meetmed

- ✓ Korraldada elanikkonna rahulolu-uuringuid tervishoiuteenuste kvaliteedi ja kättesaadavusega.
- ✓ Korraldada omastehoolduse alast nõustamist ja koolitusi ning jagada infomaterjale.
- ✓ Korraldada esmaabikoolitusi valla elanikele.
- ✓ Motiveerida tervisedendust ja haiguste ennetustegevust.
- ✓ Toetada perearstiteenuse pakkumist infrastruktuuri väljaehitamisel ja korras hoidmisel.
- ✓ Parandada valla viidasüsteemi ja teavitada elanikkonda kinnistute märgistamise vajalikkusest.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2012
Arstiabi kvaliteediga üldiselt või väga rahul olijate osakaal	Teave puudub	70%
Arstiabi kättesaadavust heaks või väga heaks pidanute osakaal	Teave puudub	62%
Ravikindlustusega isikute arv perearsti nimistus	724	774

4 Kokkuvõte

Kareda valla terviseprofiili eesmärgiks on kaardistada vallarahva tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsid tuua välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja –vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Valla terviseprofiili väljatöötamiseks moodustas Kareda Vallavolikogu komisjoni, kuhu kuulusid valla sotsiaalnõunik Asta Veere, ehitusspetsialist Valdur Permanson, valla arendusjuht Taimo Jätsa, sekretär Terje Kuusmann ning MTÜde esindaja Külli Majori. Komisjoni liikmed kaasasid andmete kogumiseks ja arutelude kaudu inimesi erinevatelt eluvaldkondadelt ning huvirühmadest. Komisjon koostas terviseprofiili õigeaegseks valmimiseks ajakava ja määras iga valdkonna andmete kogumise eest vastutava liikme. Valminud terviseprofiili projekt avalikustati ettepanekute ja paranduste tegemiseks elektrooniliselt internetis Kareda valla kodulehel paberkanalil valla raamatukogus.

Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjaliga vajalikuks peetud indikaatorite abil. Kuna käesoleva terviseprofiili koostamisel nappis ajaressurssi vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemate küsitluste või uuringute abil, on antud terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade vallarahva tervise hetkeolukorrast ja tervise mõjuritest, et kavandada tervisedenduse arendamiseks järgmisi samme.

Kogutud andmete põhjal oli vallarahva tervise olukorda momendil raske hinnata, kuna selleks oleks vaja läbi viia detailsem uuring vallaelanike seas. Perearsti nimistusse kuuluvad inimesed erinevatest omavalitsustest ja seetõttu ei ole valla täpsusega haigusi ja tervist puudutavat statistikat võimalik hankida. Arvestades asjaolu, et üha rohkem valla elanikest elab vanemaks kui 80 eluaastat, võib arvata, et väga halvaks seda hinnata ei saa. Saamaks täpsemat teavet vallaelanike terviseprobleemidest, nende rahulolust tervishoiuteenustega ja teadmisi tervisedendusliikumise kohta, on terviseprofiili tegevuskavva planeeritud mitmeid selleteemalisi uuringuid ja küsitlusi.

Keskkonnast tulenevad tegurid mõjutavad vallaelanike tervist pigem positiivses kui negatiivses suunas. Suur osa valla territooriumist on roheala, palju puutumata loodust. Keskkonda saastavat tööstust valla territooriumil praktiliselt ei ole. Maal elades peavad inimesed ka praktilise elu vajadustest lähtuvalt rohkem liikuma ja tegema füüsilist tööd, mis on tervisedenduse seisukohast igati positiivne. Probleemseks keskkonnast tulenevaks teguriks on salvkaevudega majapidamiste joogivee halb kvaliteet. Joogivee kvaliteedi parandamiseks on vald juba mitu aastat osalenud hajaasustuse veeprojektis, mille kaudu saavad vallaelanikud taotleda toetust salvkaevude asemel puurkaevude rajamiseks.

Suurimate probleemidena tulid välja rahvastiku vähenemisest tulenevad probleemid. Paljud teenused, mis linnainimestele on kättesaadavad ühistranspordi abiga, asuvad maainimese jaoks väga kaugel ja nende tarbimiseks tuleb teha suuri lisapingutusi. Rahvastiku vähenemine ja vananemine pingestab valla eelarves sotsiaalsfääri kulutuste rahastamist, harvendab ühistranspordiliiklust, seab ohtu perearsti- ja haridusteenuse pakkumise jätkusuutlikkuse, pärsib laste huvitegevust ning silmaringi avardamist. Nendele tegevusvaldkondadele tuleb erilist tähelepanu pöörata.

Rahvastiku vähenemise protsess on iseloomulik pea kõikidele Eesti maavaldadele ja siin ei ole võimalik erilisi meetmeid tarvitusele võtta. Siiski on oluline teavitada inimesi võimalustest, mida nad ise oma tervise ja tuleviku kindlustamiseks ette saavad võtta. Probleemiks on jätkuvalt nn „mustalt“ töötamine, ravikindlustusega hõlmatud inimeste osakaal ja maksumaksjate keskmisest väiksem osakaal rahvastikust jne. Oluline on, et inimesed mõistaksid, et maksude mittemaksmisega halvendavad nad nii enda kui kogu vallarahva võimalusi saada paremaid teenuseid.

Ka kaasaegseid spordirajatiseid on väikese vallaelarve juures raske ehitada, siiski on valla keskus Peetris kõigile nõuetele vastav spordisaal ning valmimas spordiväljakud. Tervisespordi tegemiseks on mõttekam kasutada ära valla ilusat loodust ja rajada odavamaid terviseradu ning spordiplatse lähialamispirkondadesse. Selliste rajatiste ehitamine oleks jõukohane ka valla külaseltsidele, mis suurendaks kogukonna ühtsust ja elanike sotsiaalset sidusust.

Terviseprofili tegevuskava koostamisel on aluseks võetud Kareda valla arengukavas aastani 2013 toodud tegevusi. Nii on juba töös spordiväljakute rajamine, tegeletakse veeprojektiga ja otsitakse võimalusi Peetri aleviku vee- ja kanalisatsioonitrasside renoveerimiseks.

Komisjon tänab kõiki, kes terviseprofili valmimisele kaasa aitasid: Järva maavalitsuse ametnikud Ave Taal ja Helle Põllu, perearst Sirje Reinlo, Kareda Valla Raamatukogu juhataja Helena Siiroja, Peetri Põhikooli direktor Ene Reinla, vallavanem Triin Pobbol

5 Tegevuskava aastateks 2010-2012

Tegevus		Aeg	Läbiviija	Rahastamise allikad
Eesmärk	Teavitustöö vallaelanike seas (tervisedendus, ravikindlustuse olulisus, mustalt töötamise riskid, kinnistute märgistamine, tervisedendus jt)	2010-2012	Perearst, vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV
	Esmaabikoolitus	2012	Perearst, vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor, KOV
Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	Omaстеhoolajate koolitus	2011-2012	vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV
	Naabrivalve liikumise laiendamine	2010-	Vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor
	Koolitus kütaseltside aktiividele (sallivus, passiivsus, motivatsioon, turvaline kodu, tervisedendus jm)	2010-2012	Koolitusfirmad, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, kolmas sektor
Laste tervislik ja turvaline areng	Tunnustamisplaani ellurakendamine	2010-2012	Vallavalitsus	KOV
	Loengusari lapsevanematele (vastutus, liiklusohutus, koostöö lasteasutustega, kasvatusprobleemid jt)	2010-2012	Koolitusfirmad, põhikool, vallavalitsus	Projektid, KOV
	Aktiivõppe meetodeid kasutades õpitoad noortele (tervisedendus, liikumisharrastused, mürareostus, ohutus liiklemises, sõltuvused, seksuaalkasvatus jm)	2011-2012	Koolitusfirmad, haridusasutused, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, KOV, kolmas sektor
	Laste silmaringi laiendamiseks väljasõitude korraldamine (teatrid, kontserdid, näitused,	2010	Haridusasutused	Projektid, KOV, kolmas

	muuseumid jne)			sektor, lapsevanemad
Tervist toetav keskkond	Lastele suviste töövõimaluste loomine	2010-2012	Valla ettevõtted, vallavalitsus, kolmas sektor, haridusasutused	Projektid, KOV, kolmas sektor, erasektor
	Temaatiliste trükiste koostamine keskkonna terviseriskidest	2011	vallavalitsus	Projektid, KOV
	Uuringu läbiviimine erivajadustega inimeste juurdepääsu võimalustest avalikele teenustele	2012	vallavalitsus	Projektid, KOV
	Avalikku teenust pakkuvate asutuste õpi- ja tööruumide audit	2012-	Vallavalitsus, munitsipaalasutused	Projektid, KOV
	Küsitluse läbiviimine nõuetekohase joogiveega varustatuse kohta	2010-	Vallavalitsus	KOV
	Joogivee kvaliteedi parandamine	2010-2012	PRIA, vallavalitsus, kinnistute omanikud	Projekt, KOV, kinnistute omanikud
	Tänavavalgustuse renoveerimine Peetris, Müsleris, Esnas	2011-2012	vallavalitsus	Projekt, KOV
	Koostöö arendamine Järvamaa Ühistranspordikeskusega ühistranspordi olukorra parandamiseks	2010-	Vallavalitsus, JÜTK	
	Kaugemate külade elanikele transpordi organiseerimine igapäevaste vajaduste rahuldamiseks (kauplus, juuksur, raamatukogu, saun, perearst)	2011-2012	Vallavalitsus	KOV

	Autolafka tööshoidmine	2010-2012	Vallavalitsus	KOV
	Bussiootepaviljoni rajamine Peetri Põhikooli juurde	2011	Vallavalitsus	KOV
	Viidamajanduse täiendamine ja kinnistute märgistamine	2010-	Vallavalitsus, kolmas sektor, külvavanemad	Projektid, KOV, kinnistute omanikud
Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus	Uuringu läbiviimine elanike rahuolu kohta tervishoiuteenustega	2011-	Uuringufirma, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, KOV, kolmas sektor
Tervislikud eluviisid	Uuringu läbiviimine elanike subjektiivse tervisehinnangu ja tervisedenduslaste teadmiste kohta	2011	Uuringufirma, kolmas sektor, haridusasutused	Projektid, kolmas sektor
	Avalike mänguväljakute ja palliplatside rajamine	2011-	Kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor
	Sportiürituste korraldamine (spordiürituste sari, pere tervisepäevad, talvel ujula külastamine jne)	2011-	Vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor
	Vallas asuvate õppe-, tervise, matka- ja suusaradade arendamine/haldamine	2010-2012	vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV

6 Mõisted ja lühendid

ELUKESKKOND – looduslik ja tehiskeskkond, mis ümbritseb meid väljaspool töö- ja õpikeskkonda.

ELUKVALITEET – üksikisikute arusaam oma positsioonist kultuuri- ja väärtussüsteemis, milles nad elavad, koos selle positsiooniga seotud eesmärkide, ootuste, standardite ja muredega.

ESMATASANDI TERVISHOID – oluline tervishoiu valdkond, mis tehakse kättesaadavaks riigile ja ühiskonnale jõukohase tasu eest ja meetoditega, mis on praktiliselt ja teaduslikult põhjendatud ning sotsiaalselt aktsepteeritud.

KEHALINE AKTIIVSUS – keha mis tahes liikumine, mis on põhjustatud lihastööst ning mis põhjustab suuremat energiakulu kui organismi põhiainevahetuse (rahulolekutaseme) energiakulu. Mitmesugune tegevus alates organiseeritud sporditegemisest kuni tööl või koolis käimiseni või vabaõhutegevuseni.

KESKKONNATERVIS – termin hõlmab neid inimese tervise aspekte, k.a elukvaliteet, mida mõjutavad keskkonna füüsilised, keemilised, bioloogilised, sotsiaalsed ja psühhosotsiaalsed tegurid; puudutab ka praeguse ja tulevaste põlvkondade tervisele potentsiaalselt ebasoodsalt mõjuda võivate keskkonnategurite hindamise, korrektsiooni ja tõkestamise teooriat ja praktikat.

LÄHILIIKUMISPAIGAD – liikumis- ja spordipaigad, mis asuvad elamurajoonide lähikümbruses (kuni 15 minuti kaugusel elukohast) inimese igapäevases tegevuskeskkonnas ning mida kasutavad peamiselt selle piirkonna elanikud igapäevaseks liikumiseks ja sportimiseks. Lähiliikumispaidad koosnevad nii lastele ja noortele mõeldud sportimis- ja mängupaikadest kui ka harrastusspordiks mõeldud spordisaalidest ja -väljakutest ning liikumis- ja sportimisaladest.

PAIKKOND – inimeste võrgustik, keda ühendab kas elukoht, töökoht, etnilisus või mingi muu kokkukuuluvustegur.

PAIKKONDLIK ARENG – inimeste aktiveerimine, julgustamine ja stimuleerimine oma tervisevajaduste väljendamiseks ja nende toetamiseks kollektiivsetes tegevustes pädevuse tõstmise ja oskusteabe jagamise kaudu eesmärgiga arendada paikkonna tegevuspotentsiaali tervise edendamiseks.

RAHVASTIKU TERVIS – terminiga väljendatakse püüdlust parendada kogu rahvastiku või selle rühmade tervist ja vähendada ebavõrdsust nende tervises.

RAHVATERVIS – tervise edendamise, haiguste ennetamise ja eluea pikendamise teadus ja tegevus; kogu rahvastiku tervise edendamise, eluea pikendamise ja elukvaliteedi parandamise sotsiaalne ja poliitiline kontseptsioon, mis toimib tervisedenduse, haiguste ennetamise ja teiste tervise sekkumisvormide kaudu.

RISKITEGUR – sotsiaalne, käitumuslik, majanduslik, keskkondlik või bioloogiline tegur, mis põhjustab või soodustab tervises seisundi halvenemist, tervises seisundile soodsalt mõjuvate tegurite toime vähenemist või haigustele vastuvõtlikkuse suurenemist.

RISKIKÄITUMINE – eriline käitumisvorm, millega võib kaasneda suurem vastuvõtlikkus ühele või enamale haigusele või üldisele tervises seisundi halvanemisele.

SOTSIAALNE SIDUSUS – sotsiaalse sidususe all mõistetakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust. Sotsiaalse sidususe suurendamise vahendid on kahetised – ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ning sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine.

SOTSIAALNE KAASATUS – sotsiaalne kaasatus on olemuslikult sotsiaalse tõrjutuse vastand ning on defineeritav kui kõikide inimeste võimalus osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, pääseda ligi temale olulistele ressurssidele ning teenustele, töötada ja olla majanduslikult aktiivne.

Ülalnimetatud ressursside ja teenuste all mõistetakse näiteks võimalust tööd teha ja ligipääsu sotsiaalkindlustusele, haridusele, tervishoiuteenustele, kultuurile ja vaba ajaveetmise võimalustele ning infotehnoloogiale.

SOTSIAALSED VÕRGUSTIKUD – sotsiaalsed suhted ja sidemed üksikisikute vahel, mis võivad pakkuda juurdepääsu tervise sotsiaalsele toetusele või mobiliseerida seda.

TERVENA ELATUD ELUIGA e EELDATAVALT TERVENA ELATUD ELUIGA – rahvastiku tervise kvaliteedi näitaja, mille arvutamisel on lisaks rahvastiku suremusele arvesse võetud ka rahvastikus esinevate haiguste elukvaliteeti langetav mõju. Näitaja väärtus on võrdne eluaastatega, mida rahvastiku keskmine liige eeldatavalt elab maksimaalse võimaliku tervisega. Näide: 2006. aastal oli meeste eeldatav eluiga Eestis sünnimomendil 67 aastat. Osa sellest ajast veedetakse haigena ning kui konkreetne haigus langetab elukvaliteeti inimese parima kujuteldava (ideaalse), tervisepiiranguteta tasemega võrreldes 50% võrra, siis langeb haiguse pooleaastatase kestuse korral inimese eeldatavalt tervena elatud eluiga veerandaasta võrra ($0,5$ parimast tervisest $\times 0,5$ aastat = $0,25$ parima võimaliku tervise aastat). Seega, kui 2006. aastal oleks meeste eeldatavalt tervena elatud eluiga näiteks 50 aastat, siis jääks neil elu jooksul keskmiselt kasutamata 17 aastat, sest selle aja veedavad nad haigetena.

TERVIS – 1948. a defineeris WHO tervist kui täielikku füüsilise, sotsiaalse ja vaimse heaolu seisundit ning mitte ainult kui haiguste ja puuete puudumist; tervis ei ole elamise eesmärk, vaid igapäevase elu vahend; positiivne mõiste, mis toonitab sotsiaalseid ja individuaalseid ressursse ning füüsilisi võimeid.

TERVISEDENDUS – WHO defineerib tervisedendust kui protsessi, mis võimaldab inimestel muuta tervist määravaid tegureid juhitavaks ning selle kaudu tugevdada tervist (termini sisu määratleti esimesel rahvusvahelisel tervisedenduse konverentsil 1986. aasta dokumendis, mis on tuntud Ottawa harta nime all); tervisedenduse tõlgendamisel tuleb eristada tervisedendust kui oodatavat tulemust (läh- ja kaugesmärgid) ja kui strateegiat (protsessid ja tegevused).

TERVISE MÕJURID – rida isiklikke, sotsiaalseid, majandus- ja keskkonnategureid, mis määravad üksikisikute või rahvastiku tervises seisundi.

TERVISEKAITSE – haiguste ennetamise juurde kuuluv terviseteenistus, milles kehtivad kohustuslikud normid ja eeskirjad; tervisekaitse käsitleb vahendeid ja abinõusid rahvastiku tervise halvenemise vältimiseks ning selle eesmärgiks on tagada tervisele ohutu füüsiline, keemiline ja bioloogiline keskkond.

TERVISEKASVATUS – sisaldab teadlikult loodud õppimisvõimalusi, kaasates mõningaid kommunikatsioonivorme terviseharituse parandamiseks, mis sisaldavad teadmiste täiendamist ning üksikisiku ja ühiskonna tervisele kaasa aitavate eluks vajalike oskuste arendamist.

TERVISEKÄITUMINE – igasugune üksikisiku poolt ettevõetud tegevus, hoolimata hetkelisest või eelnevast tervises seisundist, tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks; olenemata sellest, kas selline käitumine on lõppkokkuvõttes objektiivselt efektiivne või mitte.

TERVISLIK TOITUMISVIIS – toitumisviis, millel on teatavad kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed omadused, nagu energiasisalduse vastavus individuaalsetele vajadustele ja alati vastavus toitumispõhimõtetele.

VÕRGUSTIK – üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinev grupp, mis on organiseerunud mittehierarhilisel alusel tegelemaks üldiste probleemide või muredega, mida seiratakse aktiivselt ja süstemaatiliselt (Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020).

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

KOV – kohalik omavalitsus

MK – maakond

MTÜ – mittetulundusühing

PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

VV – vallavalitsus

7 Kasutatud kirjandus ja muud allikad

Eesti Rahvastiku Tervise Arengukava infovoldik <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html>

Indikaatorite nimekiri <http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736>

Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine
<http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736>

Majandustegevuse register <http://mtr.mkm.ee/default.aspx?s=otsi> (10.03.2010)

Äriregister <https://ariregister.rik.ee/> (10.03.2010)

Maksu- ja Tolliamet

Rahvastiku Tervise Arengukava 2009–2020 <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html>
(06.01.2010)

Ravikindlustusega hõlmamata isikutele arstiabi kättesaadavusest kohalikes omavalitsustes.
Õiguskansleri büroo uuring 2009 <http://www.oiguskantsler.ee/?menuID=297> (20.01.2010)

Turvaline Järvamaa 2008-2013 arengukava
http://www.jarvamv.ee/index.php?lang=est&main_id=95

Järvamaa maakonnaplaneeringu teemaplaneering Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-
2015 seletuskiri http://www.jarvamv.ee/index.php?lang=est&main_id=95

Valla eelarvest sotsiaaltoetuse maksmise kord <http://www.kareda.ee>

Kareda valla külaliikumise toetamise kord <http://www.kareda.ee>

Kareda valla tänukirja statuut <http://www.kareda.ee>

Statistikaamet <http://www.stat.ee>

Töötukassa <http://www.tootukassa.ee>

Kareda valla arengukava aastani 2013 www.kareda.ee

Kareda valla üldplaneering aastani 2017

Kareda valla kodulehekülg <http://www.kareda.ee>

Kareda Vallavalitsus

Lisad

Lisa 1 Kareda valla asend Järva maakonnas

Lisa 2 Kareda valla rahvastik külade kaupa seisuga 01.01.2010

Küla	Elanike arv
Ammuta	30
Ataste	31
Esna	64
Kareda	49
Köisi	53
Küti	13
Müüsleri	96
Peetri alevik	235
Vodja	33
Ämbra	14
Öötla	89
Õle	14

Lisa 3 Kareda vallas registreeritud MTÜd, seltsingud

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Järva-Peetri Püja Peetruse kogudus	Lea Heinaste lheinaste@hotmail.ee 53406396
MTÜ Esna Meistrid	Indrek Roosi indrek.roosi@mail.ee 51907977
MTÜ Karessen	Tõnu Taal ttaal54@gmail.com 5027221
MTÜ Kilplaste Gild	Kadri Siiroja Helena Siiroja 51914282 helena.siiroja@mail.ee
Müüsleri Küla Selts	Artur Hiiesalu sirje61@hotmail.ee 5096905 3864319 Heino Kuusmann Tõnu Truska Anne Amos anne41@hotmail.ee 55699834 Birgit Itse birgit@kareda.ee 56564466
Müüsleri Saare Selts	Andres Laukse myysleri@hotmail.ee 5218597
Noorteühing Savi	Valdur Permanson valdur@kareda.ee 5127569 Rain Kuresoo gynnar@hotmail.ee 5520126 Marvi Mihkels marvimihkels@gmail.com 5254709 Ave Taal ave.taal@jarvamv.ee 5236220 Ave Lillepõld
Peetri Küla Selts	Küllli Majori 5266745 kyllimajori@hotmail.ee Tõnu Aas tonnaas@hotmail.ee Valjo Jürgensohn 5283782 Valdur Permanson 5127569 valdur@kareda.ee Viive Obermann 56211690 viive.obermann@mail.ee
SA Järva Peetri Arendus	Urmas Matsalu urmas@kareda.ee , 53542816
Viru Küla Selts	Anneli Piirsalu 55601805 piirsalupere@hotmail.ee Lembit Annus Ilme Kasela Reet Tippi Tuuli Järva
Õle Külaselts	Kadri Käärde 56638243 kadri.kaarde@mail.ee Tarvo Krõnkvist Kristiina Krõnkvist
Ammuta Sõprade Selts	Triin Pobbol triin@kareda.ee 5207938
MTÜ Ventum Versus	Andrus Koplaste andrus@peetri.paide.ee 55965496
Esna Seltsing	Ene Mikk ene.mikk@kki.ee 5251104
Naisseltsing Teele	Ülle Trääl ylle.traal@mail.ee 58228589

Lisa 4 Kokkuvõte küsitluslehtedest

KÜSITLUSLEHT

Kareda vallas on algatatud terviseprofili koostamine. Terviseprofiil on oma iseloomult arengukavaga sarnane dokument, milles on rõhuasetus tervisekäitumise ja tervisliku elukeskkonna kujundamisel.

Selleks, et arvestada võimalikult paljude inimeste arvamustega oleme koostanud küsitluslehe, mille täitmise abil saate anda panuse meie valla tervisesõbralikumaks muutmisele.

Palume täidetud küsitluslehed (tõmba ring ümber või joon alla õigele vastuse- variandile – jah või ei, vajadusel lisa kommentaarid) tagastada vallavalitsusse või jätta raamatukogusse või saata e-posti aadressil asta@kareda.ee

Vastuseid ootasime hiljemalt **15. veebruar 2010.a.**, vastajaid oli **14** (see on liiga väike valim kaugeleulatuvate järelduste tegemiseks)

Tervishoiu ja sotsiaalvaldkonnaga seotud küsimused:

1. Kas perearstiabi teenus on kättesaadav?

JAH – 10 vastajat

EI – 4 vastajat

Kui ei, siis miks? Teenust ei ole võimalik kasutada nädalavahetusel, tööaeg ei võimalda alati hommikupoole käia (kui on pereliikme pärast tarvis), arst võtab vastu ainult hommiku poole, võiks vastuvõtt olla ka õhtu poole, ei kasuta kohaliku perearsti teenust.

2. Kas eriarstiteenus on kättesaadav?

JAH – 10 vastajat

EI – 4 vastajat

Kui ei, siis miks? Järjekorrad on pikad (2x), transpordiga seotud; vallas ei käigi eriarste, ainult siis, kui ise eriarsti juurde lähed.

3. Millised ettepanekud on tervishoiuteenuse parandamiseks Kareda vallas

Kunagi käis aastas korra terve seltskond Tartu eriarste, oli hea; ühel või paaril korral nädalas perearsti vastuvõtt õhtupoolel ajal; teabepäevad – tervisepäevad; arst võiks haigeid teenindada ühel päeval/nädalas või kuus/ ka õhtupoolel ajal; arsti vastuvõtuajad peaksid olemal üleval valla kodulehel; kõik on hetkel OK, peaasi, et ära ei kaoks; apteek oleks vajalik; kaupluses võiks olla müügil lihtsamaid tervisetooteid ja ravimeid nt valuvaigistid, palavikualandajad, plaastrid, side.

Toetuste maksmine

Kareda vallas makstakse täna hooldajatoetust, toimetulekutoetust, sünnitoetust, kooliminekuetoetust 1. klassi astujatele, haridustoetust aineolümpiaadidel eduka esinemise eest, eduka õppija ja aktiivse õpilase toetust, sünnipäevatoetust eakatele (70, 75, 80, 85, 90 ja

üle 90-ne) ning ühekordseid toetusi piirangutega (s.h. küttepuid, meditsiiniliste abivahendite, retseptiravimite, lastele prillide, lastelaagri tuusikute jm. ostmiseks). Lisaks on tagatud tasuta toitlustamine Peetri Põhikooli õpilastele, kooliõpilaste sõidukulude kompenseerimine koolidesse piirangutega. Kõikide võimalustega saad täpsemalt tutvuda valla kodulehel www.kareda.ee – [Sotsiaalinfo](#) või küsida infot vallamajast.

1. Kas olete rahul olemasolevate toetustega?

JAH – 11 vastajat

EI – 3 vastajat

Milliseid toetusi peaks kindlasti veel olema? Toetuste maht on nii väike, et kohati on mulje, et asjad on olemas vaid selleks, et saab teha linnukese, et need on; arvan, et koolis õppimise eest ei peaks maksma, õppimine on nii loomulik asi, et selleni peaks iga laps ja lapsevanem ise jõudma; huvihariduse toetus.

2. Milliseid tervishoiu või sotsiaalvaldkonna teenuseid võiks vallavalitsus veel osutada?

Võiks olla toetus inimesele, kes mingi õnnetuse vms järel vajab pikemaajalist (taastus)ravi, mis on tasuline (massaaž või psühholoogiline abi) ja mille eest tasumisega on inimesel endal raskusi. Tingimus, et arst tõendab selle vajalikkust ja kompenseerida võiks sõltuvalt inimese majanduslikust olukorrast; peretugiisikuteenis, koduhooldusteenus, psühholoogiline nõustamine ja psühhoteeraapia, laspehoiuteenus (kodus), tugigrupiteenus (vajadusel erineva sisuga); sauna lahtiolekuajad pikemad; võiks toimuda basseinis ravivõimlemisi eakatele ja väikelastele; koduõendus.

Paljud terviseprobleemid tulenevad meid ümbritsevast keskkonnast (ohtlik mänguväljak, puuduv liiklusemärk või mõni muu asjaolu võib põhjustada trauma või mõjutada meid psühholoogiliselt).

1. Kas meie kool ja lasteaed on turvalised ja lapsesõbralikud?

JAH – 11 vastajat

EI – 3 vastajat

Kui ei, siis miks? Kool on OK. Lasteaia õueala vajab uuendamist – korrastamist: piirdeaed, liivakasti servaplaadid, suur „kiik“ ei ole sobilik väikestele lastele, puuduvad lapsesõbralikud ja lapsi arendavad välivahendid.

2. Millistel teedel tuleb parandada liikluskorraldust?

Nõudepeatus Ataste seminariga juurde; Müüsleri-Ataste; Peetri vajaks korralikku jalakäijate teed (piirdega ääristatud), nii et oht jalakäijatele sh lastele oleks võimalikult väike; kergliiklusteed teistel suundadel suurendaks turvalisust; Peetri-Järva-Jaani; poe ees parkimisplatsil; kahjuks ei tea paljud valla kodanikud asulasisesest autosõidu kiirusest midagi, suvel varjavad nähtavust hekid, talvel lumevallid; kui midagi peaks kellegagi juhtuma, kes siis süüdi on?; õuealadel; pisut võiks parandada lumelükkamise kiirust ja tõhusust, et ikka alati korralikku tööd tehtaks; Välja tänaval; Müüsleri tee panna musta katte alla.

3. Millised muud kohad tuleb muuta ohutumaks ja turvalisemaks? Kuidas?

Võiks olla kergliiklusteed (Peetri-Öötla, Peetri-Müüsleri); Kesktee ja Side tee nurgal olev karv katta kindlama kaanega; Peetris tühi korrusmaja lammutada (4x); Peetris tühi korrusmaja ja endine kontorihoone (2x); parkla vallamaja ees; kiriku-esine (ei pea sinna ette saama nii paljusid autosid parkida, sinna tuleb teha piirdega ääristatud kõnnitee); õueala märk kontoriplatsile (lasteaia teetsa); kooli peatusesse väike katusega varjualune bussilastele.

4. Kas vallas peaks korraldama terviseiga seotud koolitus- ja infopäevi?

JAH – 14 vastajat

Kui jah, siis mis teemal? Energiajookide jt mõnuainete hävitavast mõjust lastele, samuti psühholoogia-suhtlemisalaseid koolitusi (neid tuleb teha eluliste näidetega ja põnevalt-praktiliselt. Kuiv loeng ei anna midagi. Võib nt olla ka laste jaoks mingi näidendi vormis asi vms); vaimse ja füüsilise keha seostest (keel, meel ja keha on tervik, ei maksa käsitleda ainult füüsilist aspekti); meelmürgid; lapsed; toitumisega seonduv (4x); sportimine; eakatele tervisetunnid (rahvameditsiinist, toolitants, võimlemine); noortele emadele-isadele nt peretunnid (laste tervisest, arengupsühholoogist, arvuti- ja internetiohtudest); koolitusi on ka toimunud.

5. Kas Kareda vallas/külades on piisavalt tervise- ja spordirajatisi?

JAH – 5 vastajat

EI – 9 vastajat

Kui ei, siis mida peaks juurde rajama? Jalgrattaga sõitmise võimalused on laste jaoks napid, rulluisutamise ei maksa vist unistadagi; rula-, rulluisu-, rattateed; käidavad matkarajad; ujula võiks töötada; jalgrattateed; kergliiklustee, laste mänguväljaku edasiarendamine; terviserada (5x)

6. Kas vallas peaks enam korraldama tervisespordile suunatud üritusi?

JAH – 12 vastajat

EI – 2 vastajat

Millistel üritustel sooviksite osaleda? Üritusi on piisavalt; kus on võistlusi igale eale; mõnel jalgsimatkal kui aega on (aga eelistaks suveperioodil); kuigi üritusi justkui on, pole need peredele mõeldud, pigem noortele (vahel tahaks lapsi ka kaasa võtta); erinevatel matkadel, orienteerumised, matkasportivõistlused; matkad; jooga vm õppepäevad, kus kus füüsilise keha treenimiseks kaasavad ka vaimu; on piisavalt valikut iga aastaajal; neid juba toimub, peab vaid osa võtma.

7. Kas valla lastel on piisavalt võimalusi osalemiseks spordiringides ja treeningutel?

JAH – 3 vastajat

EI TEA – 2 vastajat

EI – 9 vastajat

Millistes spordiringides ja treeningutel sooviksid lapsed osaleda? Pallimängud algkooli lastele; sportlike mängude päevad; maadlus, judo, võimlemine; puuduvad nt mõttemängude treeningud, samuti on nigelad kergejõustikuga ning teiste pallimängudega (va korv- ja võrkpall) tegelemise võimalused, ujumisvõimalused ja selle toetamine ka nigel; tantsimine; korvpallist on vähe (2x)

8. Kas valla täiskasvanutel on piisavalt võimalusi osalemiseks spordiringides ja treeningutel?

JAH – 4 vastajat

EI – 10 vastajat

Millistes spordiringides ja treeningutel sooviksid osaleda täiskasvanud? Lauatennis, aeroobika; jõusaalis võiks olla naistele mõeldud päev ja professionaalne juhendaja ka; jalgpall, ujumine, matkasport, aeroobika (2x); võimlemine (2x), jooga; naistele trenn! (2x); trennid naistele ja õppinud treeneriga; puudu on naisvõimlemisest (Janne trenn); naiste treeninguteks pole aparate.

Töötus ja ebastabiilne töökeskkond võivad osutada olulisteks tervisefaktoriks. Palun kirjelda millise probleemi kõrvaldamine, aitab kaasa tööl käimisele

1. Ühistranspordi graafiku muutmine

JAH – 5 vastajat

EI – 9 vastajat

Kui jah, siis mida tuleks muuta? Graafikut pole vaja muuta, aga võimalusel tellida transport inimeste toimetulekuvõimete ja teadust laiendavatele üritustele-koolitustele viimiseks; hea oleks bussiga jõuda Paidesse tööle kella 8ks hommikul; bussiliiklus Paidest õhtul hiljemaks; et jõuaks hommikul hiljemalt 9ks Paidesse Kõisi ja Müsleri poolt minnes; hommikust Paidesse sõitu ja õhtul tagasi sõitu.

2. Ümberõppe korraldamine

JAH – 3 vastajat

EI TEA – 2 vastajat

EI – 9 vastajat

Kui jah, siis millist õpet oleks vaja? Inimestele oleks vaja õpetada nt maaharimist; iseendaga toime tulemist; keeleõpe; vajadused selguvad ilmselt sellest ja teistest uuringutest; Tööturuamet ju teeb

3. Lastehoiu korraldamine - kas lasteaia teenus on kättesaadav?

JAH – 10 vastajat

EI – 4 vastajat

Kui ei, siis miks? Teenus on iseenesest olemas, aga kui isik ei ela Peetris ja sõidab bussiga tööle, kuidas siis laps lasteaeda saab?; oma vallas mitte, kuna elame kaugemal; lahtioleku aeg peaks pikem olema; praeguse seisuga käivad väga paljud valla lapsed mujal lasteaedades, sest pole ju kohti; teise rühma avamisega muutub olukord palju

4. Mõni muu tööl käimist takistav asjaolu?

Kohalikus vallas meile tööd (erialast) pole; initsiatiivi puudumine; Järva-Jaani poole maantee!; lasteaed avatakse ja pannakse kinni nii vara, et ei ole võimalik mujale tööle jõuda; töökoha kaugus või liiga pikad tööpäevad; tööpuudus; võimalikud töökohad liiga kaugel; tääle jõudmine bussiga linna kella 8ks; puudub transport; lasteaia varane sulgemisaeg, enamik lapsevanemaid, kes käivad mujal tööl ja on kella 17ni hõivatud, ei jõua lapsele õigeaegselt järele.

5. Mõni muu tööl käimist toetav tegevus?

Elanikkonna motiveerimine läbi tegevuste, mis aitaksid inimestel teadvustada, et nad on tähtsad (mitte ühed tülikad tegelased); sobiv töögraafik ja töökoha ligidus elukohale oleks plussiks; tegevusvaldkondi võiks vallas juurde tekkida; üldiselt üsna hea bussiliiklus; tööl olles ei pea muretsema kodu turvalisuse pärast ☺ Kareda vallas on turvaline elada!

Mõnikord jäävad eakamad inimesed üksi ja ei saa vajalikku sotsiaalteenust või ei leia omale sobivat tegevust

1. Kas teie peres või tutvusringkonnas vajab mõni eakas inimene sotsiaalteenuseid, mida ta ei ole saanud?

JAH – 1 vastaja

EI TEA – 2 vastajat

EI – 11 vastajat

Kui jah, siis millist teenust on vaja ja miks on see teenus saamata jäänud? Koduhooldus, motiveeriv nõustamine – vald ei korralda teenuse osutamist ja kodanikul pole endal raha, et tasuda.

Kas ja milline üritus või sporditrenn võiks eakamatele/noortele inimestele veel olla?

Korra kuus mingi tervisepäev, mis turgutaks samaaegselt nii vaimset kui füüsilist poolt inimeses; eakatele võiks kepikõnd olla organiseeritud; võimlemine ja ühislaulmine; eakamatele sobib mõni ala, mis liigselt ei koormaks; võimlemine, eakamatele ujula külastus (ei tea, kas oleks soovijaid); mememede tantsurühma asemele lihtsamat kehalist liikumist eakatele;

noortele on vaja aktiivset ja põnevaid tegevusi – kus nad saavad oma adrenaliinivajaduse välja elada. Kõikide asjade ehitamisse tuleb neid kaasata – muidu jääbki kestma lõhkumine ja hävitamine. Paljud algklasside lapsed vajavad ka psühholoogilist tuge – seda nii keerulise olukorra tõttu kodus kui ka üldise külaelanike suhtumise tõttu. Palju lõhkumisi saab alguse sellest, et nad tunnevad end välja tõugatuna ja justkui „maksavad kätte“. Ehk võiks kaaluda nt koolipsühholoogi teenuse osutamist. Või siis, et kord nädalas on vallas psühholoog, kelle vastuvõtul saavad käia nii lapsed kui ka täiskasvanud.

Muud teemaga seotud asjalikud mõtted vastajalt:

Inimestel on oluline teada (igapäev), et just tema on oluline ja väärtuslik, ning asjade korraldamisel tuua selgelt välja see kasu, mida inimene saab (iseenda jaoks). KOV peaks olema avatud ja aldis igale koostööle, mitte leidma põhjusi, miks midagi teha ei saa (või ei taha); kohalike spordiürituste tasemete tõstmine, populariseerimine; küsitlus tuleks teha ka kultuuriteemadel, ei pea olema ainult sport; naabrivalve sektoreid juurde luua; madal piirdeaed Peetri küla mänguväljakule; avalikes kohtades prügikastide hooldus-tühjendamine, bussipeatuste korrashoid; perearsti artiklid vallalehte; kuna valla elanikkond vananeb võiks olla eraldi/tasuta/nõuandeleht ja kokkusaamised (4 korda aastas) valla eakatele /külades/, kohtumised erinevate spetsialistidega (sots-teemad, toetused, ohutusteemad, eakaid puudutavad seadused jm asjaajamise teemad (teemanäiteid Prillitoosist)); arvan, et paljudel juhtudel jääb puudu moraalsest toest just päris üksikutel eakatel;

Eelkõige tuleb tegeleda paljuski vaimse tervise parandamise ja suhtumise muutmisega. Inimesed peavad hakkama ise tahtma ja loobuma vingumistest ning teistele kaigaste

kodarasse loopimisest. Mõelda tuleb, et kuidas saaks, mitte otsida põhjusi, et miks ei saa. Just selles vallas on kõigepealt vaja koolitusi. Neid pakutakse ka, tuleb lihtsalt uurida. Kusjuures pakutakse ka euroraha eest ehk osalejaile tasuta.